

Agresivita u dětí předškolního věku

Marcela Bogarová, DiS.

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marcela BOGAROVÁ, DiS.**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Agresivita u dětí předškolního věku**

Zásady pro vypracování:

Studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti výchovy dětí a agresivity u dětí předškolního věku.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu v oblasti výskytu agresivity u dětí ve vybraných mateřských školách v okrese Vsetín.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doplnění pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BACUS, A. Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 174 s. ISBN 978-80-7367-563-9

ELLIOTTOVÁ, M. Jak ochránit své dítě. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. 153 s. ISBN 80-7178-419-2

KURIC, J. Ontogenetická psychologie. Brno: CERM, 2001. 179 s. ISBN 80-214-1844-3

ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eliška Zajitzová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

21. ledna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlíně dne 21. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 12.4.2010

.....
Pogoril

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Práce pojednává o problematice agresivity u dětí předškolního věku. Stále mladší děti se dopouští závažných trestných činů a společnost hledá důvod proč tomu tak je. Teoretická část práce je zaměřena na vývojové období dítěte předškolního věku, vymezení základních pojmů agresivity, agrese, šikany. Praktická část se věnuje výzkumu dotazníkovou metodou a mapuje vybrané mateřské školy v okrese Vsetín.

Klíčová slova: agresivita, agrese, dítě předškolního věku, mateřská škola, rodina, pedagogický pracovník, výchova,

ABSTRACT

This thesis deals with an aggressive behaviour of preschool kids. Children in an early age commit crimes and we are trying to find why. In the theoretical part I deal with an ontogeny of preschool kids as well as with the basic terms of aggressiveness, aggression and bullying. In the practical part I used the method of question-forms which surveys selected nursery schools in Vsetín.

Keywords: aggressiveness, aggression, preschool kids, nursery schools, family, teachers, upbringing,

Motto

„Naše mládež miluje přepych. Nemá správné chování. Neuznává autority a nemá úctu před stáří. Děti odmlouvají rodičům, srkají při jídle a tyranizují své učitele.“

Sokrates, 390 př. n. l.

Poděkování

Děkuji Mgr. Zajitzové za cenné rady a metodickou pomoc při psaní mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat ředitelkám mateřských škol v okrese Vsetín, že mi umožnily provádět výzkum v jejich mateřských školách.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	11
1.1 VÝVOJOVÉ OBDOBÍ 3–6 LET.....	11
1.1.1 Motorický a kognitivní vývoj.....	11
1.1.2 Emoční a sociální vývoj.....	13
1.1.3 Specifické činnosti předškolního věku.....	14
1.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ROZVOJ OSOBNOSTI DÍTĚTE.....	15
1.2.1 Dědičnost.....	15
1.2.2 Dítě a rodina.....	15
1.2.3 Dítě a mateřská škola.....	19
1.2.4 Dítě a prostředí.....	21
2 AGRESIVITA	23
2.1 ROZDÍL MEZI AGRESIVITOU, AGRESÍ A ŠIKANOU.....	23
2.1.1 Agresivita.....	23
2.1.2 Agrese.....	23
2.1.3 Šikana.....	25
2.2 MOŽNOSTI VZNIKU AGRESIVITY U DĚTÍ.....	26
2.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ DĚTÍ.....	27
2.4 TECHNIKY TLUMÍCÍ AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ DĚTÍ.....	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	33
3.1 HLAVNÍ A DÍLČÍ CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	33
3.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	33
3.3 METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	34
3.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	35
3.5 ORGANIZACE A PRŮBĚH VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	35
3.6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	36
3.7 ZÁVĚRY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	49
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
SEZNAM TABULEK	57
SEZNAM PŘÍLOH	58

ÚVOD

Téma pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala problematiku agresivity u dětí předškolního věku. Stále častěji se ozývají hlasy, že jsou děti jiné než dříve, že jsou drzejší, dovolují si to, co by si dřívější generace nedovolily. Tento vyvíjející trend je znepokojující, vzhledem k tomu, že to co dětem vštěpíme v době předškolního věku, to je hodně důležité pro celý jejich další život.

Velmi často se setkávám s názorem jiných rodičů, jak to druhé dítě je nevychované, neumí se chovat k dospělým, tak jak by mělo. Každý rodič by si měl sáhnout sám do svědomí, zda dělá vše pro to, aby své dítě vychoval podle svých představ a podle společenských norem.

V teoretické části se věnuji vymezení pojmu agrese a agresivita, vývojovou psychologií dítěte předškolního věku, výchovou v rodině a vzděláváním pedagogů. Na teoretickou část navazuje část praktická. V praktické části pomocí dotazníkové metody zkoumám výskyt agresivity v mateřských školách v okrese Vsetín, jak v mateřských školách ve městě tak v mateřských školách v přilehlých obcích. Cílem mé práce je zmapovat výskyt agresivity u dětí v mateřských školách v okrese Vsetín z pohledu pedagogických pracovníků, kteří jsou s dětmi denně v kontaktu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Předškolní věk je jednou z vývojových fází, kterou prochází každý člověk v rámci ontogenetického vývoje. Předškolní věk je charakterizován věkem od 3 přibližně do 6 let (Vágnerová, 2000).

Začátek období je důležitým mezníkem vstupu dítěte do mateřské školy, a ke konci tohoto období je to vstup do základní školy.

1.1 Vývojové období 3 – 6 let

Toto období je obdobím předškolního věku, které je také nazýváno věkem hry. V tomto období dítě prochází také určitými etapami, ale nejsou tak velké jako v předchozích obdobích. Přesto je tohle období velmi důležité pro vývoj dítěte (Petřková, 2005).

Předškolní období můžeme chápat v užším slova smyslu jako „věkem mateřské školy“. Nemůžeme to brát ale pouze z tohoto hlediska, protože výchova v rodině zůstává stále základem, a mateřská škola napomáhá dalšímu rozvoji dítěte (Langmeier, Krejčířová, 2006).

V tomto vývojovém období bych se věnovala oblastem, které jsou důležité pro další správný vývoj jedince. V literatuře najdeme od různých autorů dělení oblastí, které jsou významné pro toto období. Vybrala jsem si dělení podle Petřkové (2005). Petřková (2005) řadí mezi tyto oblasti: motorický a kognitivní vývoj, emoční a sociální vývoj, specifické činnosti předškolního věku.

1.1.1 Motorický a kognitivní vývoj

Motorický vývoj u dítěte v předškolním věku je poměrně výrazný. Již umí chodit a naučilo se pohybovat po vzoru dospělých. Můžeme v tomto období říci, že velký krok kupředu zaznamenává pohybová koordinace. Pohyby jsou přesnější, plynulejší, hbitější. Dochází také k napodobování dospělých. Tím, že se zdokonalují pohybové koordinace, dochází ke schopnosti samo se obléct, svléct, uklízet po sobě atd. Kromě rozvoje hrubé motoriky, dalším vývojem prochází i jemná motorika – držení tužky, kreslení, stavění kostek, práce s nůžkami, házet a chytat míč atd. (Petřková, 2005).

Děti v tomto období jsou velmi živé a vyžadují neustálou pozornost a také pohyb. Je to důležité pro jejich další vývoj v oblasti motoriky. Je vhodné jim v tomto období pořídit nějaké pohybové hračky, např. tříkolku, koloběžku, kolo. Důležité v tomto období je také

prevence úrazů, jelikož děti v tomto období jsou velmi vynalézavé a pohybově zdatné, tak nás můžou velmi nemile překvapit tím, co vymyslí.

Celkově bychom mohli motorický vývoj v období od 3 – 6 let označit jako neustálé zdokonalování a zlepšování pohybové koordinace a elegance. Pohyb zůstává neustále nejpřirozenější potřebou dítěte (Šimíčková – Čížková a kol., 2008).

Rozvoj poznávacích procesů jde dále dopředu. Dochází k rozvoji dětského vnímání. I když vnímání nese znaky nedokonalosti, zachycuje ve vjemech pouze omezenou část skutečnosti. Objevují se náznaky záměrné pozornosti a objevuje se úmyslné zapamatování. Dítě si pamatuje většinou jen citově zabarvené zážitky (Kuric, 2000).

Děti v předškolním věku se začínají lépe orientovat v čase, napomáhá jim v tom stále se zdokonalující paměť. Paměť se zejména soustřeďuje a zpracovává situace sociální (Petřková, 2005).

Dítě je velmi vnímavé ohledně okolí, co se kolem něj děje. A jeho nejbližší okolí by mělo být pro dítě světem bezpečí a rodiče by měli být ten přístav bezpečí, ke kterému se může kdykoli obrátit. Pokud tento přístav v podobě úplné rodiny dítě nemá, nemůže se u něj vyvinout potřebné sociální cítění.

Myšlení předškoláka je stále prelogické, tzv. předoperační. Toto myšlení je vázáno na konkrétní činnosti a aktivitu dítěte a nepostupuje podle logických operací. Důležitou změnou v tomto období je přechod od prekauzálního myšlení k chápání kauzálních vztahů. Lze to poznat z formulace otázek dítěte, které se ptají po příčině, původu a otázky typu „proč“ (Petřková, 2005).

Předoperační myšlení předškoláka můžeme rozdělit na myšlení:

- ❖ egocentrické – dítě je středem vlastního světa
- ❖ antropomorfické – všechno polidšťuje
- ❖ magické – dovoluje měnit fakta podle vlastního přání
- ❖ arteficialistické – vše je uměle vytvořeno, všechno se „dělá“ (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Během tohoto období je důležité neodbývat děti, když se ptají na všechno „proč“. Pro ně je velmi důležité, abychom jim na to odpověděli. Jsou ve stádiu učení a my, jako již dospělí, bychom měli umět odpovědět téměř na cokoli, když se otázka o odpověď může opakovat vícekrát. V tomto případě se nesmíme nechat vyprovokovat. Tím jak dítěti od-

povídáme, rozvíjíme nejen jeho slovní zásobu, ale i fantazii. Rozvíjení fantazie je v tomto období taktéž velmi důležité, čtením pohádek a vyprávěním příběhů rozvíjíme jejich fantazii. Je to daleko lepší než je posadit před televizi, aby sledovaly nějaké pořady, o kterých ani sami nevíme, o čem vlastně jsou. Tím dětskou fantazii moc nepodpoříme. V tomto věku dítě může vyprávět vymyšlené příběhy, ne proto, aby lhalo, ale aby na sebe upozornilo. Dítě nevědomky neříká pravdu. Zlepšuje se slovní zásoba.

1.1.2 Emoční a sociální vývoj

Období předškolního věku je kritickým obdobím v emocionálním vývoji člověka. Dítě v tomto období potřebuje pocit jistoty, bezpečí a stability. Dítě v tomto věku potřebuje stabilní zázemí, jakákoliv odchylka z harmonických podmínek může mít za následek poruchu emocí. Dítě potřebuje citový vztah a sociální kontakt a společenské uznání (Petřková, 2005).

Pokud dítěti odpíráme lásku, nedovolujeme mu stýkat se s vrstevníky, hrát si, nebo ho nějakým způsobem omezuje v jeho vývoji, tím ho vystavujeme zátěži a nemůže se normálně vyvíjet, jak by mělo.

Z vyšších citů se začínají rozvíjet city sociální, intelektuální, estetické a etické. V tomto období narůstá potřeba hrát si s vrstevníky, vytváří si vztah k sobě samému – tzv. sebecit. Začíná používat výrazy „já“ a „ty“. Začíná si uvědomovat co je špatné a co dobré, co smí a co nesmí. Na rozvíjení vyšších citů má vliv především vzor dospělého. Vyšší city jsou výsledkem sociálního učení (Šimíčková – Čížková a kol., 2008).

Děti mají radost z toho, co nakreslí, mají radost z knížek, pohádek, hraček. Vnímají přírodu, slunce, měsíc, prožívají procházky. V tomto období často zaujmou velmi intenzivní vztah k některé své hračce (např. panenka, plyšová hračka). Dětem se často o hračkách v noci něco zdá. Promítá se jim do snů to, co prožily. Rodiče by měli přemýšlet nejen nad tím, zda je dítě materiálně zajištěno, ale zda jsou uspokojeny i po stránce citové (Kohoutek, 2008).

V tomto období se stále více projevuje individualita dítěte a také pokračuje období vzdoru. V tomto věku by měly mít již děti hranice, co mohou a co nemohou dělat. Tyto hranice by měli nastavit rodiče a měli by vštípit svým dětem pravidla slušného chování a jak se chovat ve společnosti, a co tato společnost vyžaduje. Pokud rodiče dětem neurčí hranice chování, je pak velmi těžké v pozdějším věku je to učit. Předškolní věk je ideální na

učení morálních zásad. Co si dítě zapamatuje v tomto věku, to si pamatuje po celý život. Je to velmi důležité období. Proto by to rodiče a vychovatelé dětí předškolního věku měli mít na mysli.

1.1.3 Specifické činnosti předškolního věku

Ke specifickým činnostem v tomto období patří hra a vývoj dětské kresby.

1. Dětská hra

Hra je hlavní činnost, ve které probíhá proces socializace.

Podle Petřkové (2005) k charakteristikám dětské hry patří:

- ❖ spontánnost – dítě si hraje tak jak chce samo
- ❖ samoučelnost – motivem hry není výsledek, ale samotný proces hry
- ❖ symboličnost – hra představuje most mezi realitou a fantazií

Dle Kurice (2008) je hra v předškolním období nejpřirozenější dětskou činností, která obohacuje řeč, poznávací procesy a postupnou socializaci. U dítěte předškolního věku dominují zejména tyto hry:

- ❖ úlohové hry – dítě fiktivně přebírá úlohy ze života dospělých
- ❖ konstruktivní hry – hlavním znakem je její výsledek – vlastní výtvar dítěte
- ❖ didaktické hry – dodržování určitých pravidel, procvičují pozornost, prohlubují poznatky a rozumové schopnosti
- ❖ receptivní hry – zdokonalují poznávací, citové i volní procesy
- ❖ dětská kresba a modelování – stupeň struktury dětské kresby je velmi dobrým ukazatelem duševní vyspělosti dítěte

Hra je nejpřirozenější věcí, kterou se dítě učí, jak od dospělých tak od svých vrstevníků. Získává zkušenosti, důležité je také zdravé soupeření mezi vrstevníky, tím poznává vítězství i prohry při hře a učí se tím zvládat své emoce. Hra je ukazatelem vývojové úrovně dítěte, umožňuje nám pozorovat vývojové odlišnosti.

2. Dětská kresba

„Dětská kresba je tzv. „královskou cestou“ k poznání dětské psychiky. Výtvarný projev se vedle pohybového řadí mezi základní aktivity dítěte.“ (Šimíčková-Čížková, 2008, str. 73).

Kresbou dítě vyjadřuje vše, co ho zajímá. Vyjadřuje své myšlenky, přání i představy. Dětská kresba je důležitá metoda, která se používá k diagnostice psychického vývoje.

1.2 Faktory ovlivňující rozvoj osobnosti dítěte

Dle Vágnerové (2000) mezi faktory, které ovlivňují psychický vývoj dítěte, patří jak faktory biologické, tak faktory sociokulturní.

Jeden z biologických faktorů je dědičnost.

1.2.1 Dědičnost

Základní jednotkou genetické informace je gen. V průběhu ontogenetického vývoje dochází k postupné aktivizaci jednotlivých složek dědičného programu. Takovým způsobem je ovlivněn i rozvoj některých psychických funkcí. Člověk získává genetickou výbavu počítím. Celková genetická výbava, se nazývá genotyp, ten se v průběhu života zpravidla nemění. Dědičné dispozice, které získáme od svých rodičů, se nemusí uplatnit ve stejné míře. Máme mnoho genů, které se nemusí během života vůbec projevit. To jaký jedinec je závisí na mnoha faktorech, z nichž všechny nemají genetický základ. To jaký člověk je a jak se chová, nezávisí pouze na genetické výbavě, ale i na tom, v jakém prostředí vyrůstá (Vágnerová, 2000).

Pokud dítě vyrůstá v prostředí pro jeho vývoj nevhodné, a má jisté dědičné dispozice k agresivnímu chování, může to být spouštěč toho, že se agresivně začne projevovat. Toto chování se může v dospělosti dostat až do fáze porušování zákonů.

Mezi sociokulturní faktory můžeme zařadit rodinu, mateřskou školu, prostředí.

1.2.2 Dítě a rodina

Rodina a rodinné zázemí je důležitý faktor pro zdravý vývoj dítěte. Rodiče a rodinní příslušníci jsou první, se kterými dítě přichází do kontaktu, a kteří utvářejí osobnost dítěte. Pokud rodina nefunguje tak jak má, jeden z následků může být rozvoj agresivity u dítěte. Děti předškolního věku jsou velmi citlivé a vnímavé.

„Rodinou se zpravidla rozumí společenství lidí, svazek dvou rovnoprávných partnerů, malá sociální skupina či buňka, společenská jednotka, která vzniká na základě manželského a pokrevního svazku a představuje komplex specifických vztahů mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rodinou a společností.“ (Grecmanová a kol., 2003, s. 6).

Podle Grecmanové a kol. (2003), je rodina fungující jednotka, která sdružuje oba rodiče a děti. Rodina je v neustálé interakci s okolním světem a pro pozitivní vývoj rodiny je důležité, aby byla co nejvíce otevřená. Součástí rodiny jsou i příbuzní, babičky, tety, sestřenicí atd. Tato rozšířená rodina může být zdrojem dalších informací o světě. Proto není vhodné ji úplně vytěšňovat z našeho života.

Děti mnohdy v tomto věku jsou rády u babičky, protože jim dává trochu jiný pohled na svět a věci kolem sebe. Všeobecně je známo, že babičky dokáží děti rozmazlovat, ale také mohou vyprávět, jací jsme byli my rodiče jako děti, co jsme dělali, jak jsme se chovali. Podle mého názoru je to také velmi důležité. Děti získávají jiný pohled na svět, z jiného úhlu.

Rodina plní několik funkcí najednou, v literatuře se uvádí různý počet funkcí, ale zpravidla jsou to tyto funkce:

- ❖ biologicko – reprodukční – tato funkce spočívá v zajišťování reprodukce lidského rodu,
- ❖ sociálně - ekonomická – má zabezpečit dítě jak po stránce materiální, tak po stránce sociální a psychické
- ❖ ochranná – zajišťuje životní potřeby nejen dětí, ale všech členů rodiny
- ❖ emocionální – tato funkce má uspokojovat potřebu bezpečí, sounáležitosti a citové odezvy, vytváření vhodných emocionálních a charakterových vlastností dětí
- ❖ socializačně - výchovná – zajišťuje výchovné působení zejména na děti, dochází k jejich všestrannému formování
- ❖ relaxační, rekreační – jak rodina pohromadě tráví svůj volný čas, zájmové činnosti, dovolené (Kraus, 2008).

V dnešní době je pojem rodina brána trochu jinak, než tomu bylo za dob našich maminek a babiček. Dnes se rodí mnoho dětí do situace, kdy rodiče nejsou svoji, žijí na tzv. psí knížku. Tvrdí, že nepotřebují papír k tomu, aby dokázali, že se mají rádi. A je všeobecně známo, že více jak polovina manželství se rozvádí. Mnozí se nevezmou pouze z pohodlnosti, jiní z finančních důvodů a různých dalších důvodů.

Dle Kohoutka (2008) je rodinné prostředí prvním a základním životním prostředím člověka, které zároveň odráží problémy doby. Člověk je především tvor společenský, a kaž-

dý z nás je ve svém vývoji determinován biologicky (především dědičnost) a sociálně (učení, výchova, komunikace). Na vývoj a utváření osobnosti člověka se podílí všechny stránky rodinného prostředí.

Typy výchovy v rodině

Prvním místem, kde se dítě setkává s výchovným působením, je rodina. Rodiče mají přirozené právo a povinnost vychovávat své děti. I když ne všichni rodiče to zvládnou. A mnoho dětí končí v ústavním zařízení. Důvodů proč rodiče nezvládají péči o děti je mnoho.

„Výchova je záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti a má adaptační, anticipační a permanentní charakter. Je to specificky lidská činnost.“ (Grecmanová a kol., 2003, str. 50).

Výchova v předškolním věku je velmi důležitá pro rozvoj osobnosti dítěte. Výchova znamená nic jiného než dítě socializovat a připravit ho na život ve společnosti. Pro výchovu dítěte je důležité, aby vyrůstalo v úplné rodině. Výchova je velmi složitá věc. Ve výchově svých dětí se instinktivně řídíme tím, jak jsme byli sami vychováváni svými rodiči. Řídíme se citem a zkušenostmi ze svého dětství. Chceme vychovat děti šťastné a připravené na život ve společnosti, chtěli bychom se vyvarovat chyb, kterých se na nás dopustili naši rodiče, ale nevyhneme se tomu úplně, ať už vědomě nebo nevědomě.

Rozeznáváme několik typů výchovy, podle Grecmanové a kol. (2003) rozeznáváme výchovu:

- ❖ autoritativní – vyznačuje se příkazy, zákazy, narušuje vzájemné citové vazby a brzdí rozvoj dítěte, mohou vyvolávat pocity úzkosti, strachu, dítě se chce zavděčit rodičům
- ❖ liberální – příliš volná výchova, dítě si může dělat, co chce
- ❖ zdravá rodinná výchova – vnáší mezi děti nejen pochopení, ale i nesouhlas, vše je založeno na komunikaci a kompromisu mezi rodičem a dítětem

Kubička L. (In Kohoutek, 2008) rozeznává tyto typy výchovy v rodině:

- ❖ krajně autoritativní
- ❖ nadměrně shovívavá

- ❖ nadměrně starostlivá
- ❖ příliš ochraňující zvýšeně náročná
- ❖ trvalejší postoj nedostatečné lásky

Podle E.S. Schaefera (Peterková, <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>) rozeznáváme čtyři základní typy rodinné výchovy:

1. odmítání dítěte – výchova bez lásky
 - ❖ zanedbávající výchova
 - ❖ autoritářská výchova
2. akceptování dítěte – výchova s láskou
 - ❖ demokratická výchova
 - ❖ ochranářská výchova

My jako rodiče si musíme uvědomit, že děti potřebují lásku, oporu, pocit bezpečí a také pocit, že je respektováno. A jaká je nejlepší výchova? Ta, která dítěti zajistí dobrý start do života a připraví ho na zdolávání životních překážek.

Ukazuje se, že pro dítě je nejpříznivější výchovný styl, který kombinuje jak autoritu, tak vřelý citový vztah k dítěti. Svou láskou k dítěti dáváme najevo respektování jeho osobnosti. Dítě potřebuje, abychom respektovali jeho city, je lepší jeho emoce připustit a naučit ho zvládat a kontrolovat své emoce, ne je potlačovat. Potlačované emoce mohou způsobit různé psychické potíže. A na co bychom neměli zapomínat je, že pokud máme špatnou náladu nebo přijdeme unavení z práce, tak bychom si to neměli vybíjet na dítěti. Dítě tuto situaci nechápe. Měli bychom se ovládnout a chovat se zcela přirozeně (Horáková-Hoskovicová, 2008).

To jak se k dítěti chováme, a jak ho vychováváme, jej poznamená na celý život. Měli bychom dát dětem to nejlepší podle našeho vědomí a svědomí, abychom je co nejlépe připravili na život. Pokud jako rodiče ve výchově budeme selhávat, může se stát, že dítě nás přestane brát jako autoritu a začne si dělat, co chce. Ve výchově dítěte je důležité, aby se rodiče dohodli na výchovném stylu, jaký budou používat. V průběhu života dítěte, tyto výchovné styly rodič mění, není možné, aby po celou dobu dětství používal jen jeden typ výchovy. Proto je rodičovství velmi náročné. Selhání rodičů ve výchově může být jeden z aspektů vzniku agresivity u dětí.

1.2.3 Dítě a mateřská škola

Mateřská škola je v posledních letech hodně skloňovaným termínem. Důvod je ten, že se narodilo během jednoho roku daleko více dětí, než tomu bylo v minulých letech. Jde o tzv. baby boom, který, ale po několika letech končí a porodnost začíná opět pomalu klesat. Baby boom způsobily silné ročníky sedmdesátých let, a také to, že mnoho maminek se rozhodlo počkat s prvním dítětem, až když jim bylo kolem třiceti let. Je to částečně způsobeno i sociální politikou státu, která zabezpečuje vyplácení porodného a rodičovského příspěvku. To se během posledních čtyř let změnilo. Maminky si mohou vybrat ze tří rychlostní rodičovské dovolené. Rozhodnout se musí do půl roku věku dítěte, zda půjdou na 2, 3 nebo 4 roky na rodičovskou dovolenou. Jelikož zaměstnavatel tzv. drží místo tři roky, tak většina maminek si vybírá tu druhou variantu a je s dítětem tři roky doma. Samozřejmě pokud nemá další dítě, počítá s tím, že když se vrátí do práce tak tříleté dítě bude chodit do školky. A tady narážíme na problém v podobě umístění dítěte do školky, kapacity školek je omezená a vezmou děti podle jasně stanovených kritérií. Existují varianty jako soukromé školky, chůvy, hlídání dětí, ale většina z maminek si to nemůže dovolit z finančních důvodů.

Vliv mateřské školy na utváření osobnosti dítěte

Mateřská škola je určitým mezníkem v životě dítěte. Ve třech letech stojíme tzv. na prahu mateřské školy a mnohé z tříletých dětí ji začne navštěvovat. Mateřská škola má vlastní výchovné poslání. Nelze na ni pohlížet jako na přestupní stanici před vstupem do základní školy (Niesel, Griebel, 2005).

Tím, že dítě nastoupí do mateřské školy, musí se naučit zvládat situace, ve kterých se ocitá poprvé. První ze situací je odloučení od rodičů, když je ráno dovedou do školky. Vyrovnat se s tím, že již nebudou doma s maminkou, ale budou v jiné budově, kde na ně bude dohlížet dospělá osoba. Další ze situací je, naučit se respektovat jinou osobu než jednoho z rodičů, a to je paní učitelka. Teď je to ona kdo dává dětem příkazy, co mají dělat (např. umýt ruce před jídlem, uklízet hračky atd.). Musí si zvyknout na určité rituály, které ve školce panují. Seznamují se s novými vrstevníky, musí se naučit novým pravidlům – hračka nepatří jen jemu, ale je všech. Dítě se musí přizpůsobit novému dennímu rytmu. Také u rodičů dochází k nové situaci, je přes den bez dítěte a nemůže ho bezprostředně kontrolovat, co dělá a jak se chová (Špaňhelová, 2004).

Co nejvíce ovlivňuje mateřská škola

Dle Matějčka (1999) je to především schopnost spolupráce, nejdříve ve hře a na krátkou dobu a později, ale později čím dál vydatněji, až z toho vzniknou velká společenská díla. Jsou to také vlastnosti, které nazýváme pro-sociální, tj. takové, které nám umožňují začleňovat se do různých lidských skupin, přijetí těmito skupinami a uplatnění v nich. Mezi tyto pro-sociální vlastnosti patří zejména družnost, solidarita, obětavost, tolerance, soucit, soustrast. Děti pokud jsou v kolektivu stejně starých vrstevníků, tak neustále něco vymýšlejí, smějí se, dovádějí a hlavně se předvádějí, jsou prostě rády, že si mají s kým hrát. Mají si pořád o čem povídat. Vnímají více jedno druhé než okolí, ve kterém se pohybují. Ze všeho nejdůležitější pro tento věk na základě intelektových a citových zkušeností to, že se vytváří vztah nad jiné vzácný, ušlechtilý a povznášející, a to je přátelství. Kdo byl o to v životě ochuzen, tak je opravdu chudák. A úkolem pedagogických pracovníků je připravit pro děti vhodné podmínky pro vznik přátelství. Pokud dítě nechodí do mateřské školy, je svým způsobem ochuzeno. Do mateřské školy by měly mít přístup v podstatě všechny děti.

Dle Matějčka (2005) dítě dovede přijímat druhé děti jako partnery a hrát si s nimi. I když dochází často ke konfliktům a bez vedení dospělých by dětská hra dlouho nevydržela, je tato spolupráce nesmírně cenným vývojovým rysem, který je třeba rozvíjet. Děti začínají rozumět tomu, co znamená počkat, až na ně přijde řada, učí se respektovat druhé děti. Učitelky v mateřské škole jsou patřičně vzdělané a můžou odhalit nějakou opožděnost nebo vadu u dítěte a doporučit rodičům poradit se s odborníky. Mateřská škola má vůči rodině i několik dalších pozitivních funkcí a je spojencem ve výchově dítěte. Rodiče by si měli uvědomit, že pedagogové nenaučí děti všechno, a rodiče doma mají dál rozvíjet schopnosti svého dítěte. A pokud mu něco nejde tak to s ním nacvičovat a ne všechno nechávat na mateřské škole a spoléhat na to, že se to v kolektivu naučí. Rodiče a pedagogičtí pracovníci v mateřské škole by měli spolu úzce spolupracovat, aby nedocházelo zbytečně k vyhroceným situacím. Rodiče by si měli uvědomit, že mateřská škola není pouze „odložištěm“ dětí, ale pomáhá rozvíjet dětskou osobnost. Rodiče by měli respektovat určité zásady, které mateřská škola vyžaduje, jako je příchod do mateřské školy a včasné vyzvednutí dítěte z mateřské školy.

Antier (2004) uvádí, že agresi páchanou na dětech lze již poznat při vstupu do mateřské školy. Může to být reakce na odloučení od rodičů. Učitelky si musí s agresivitou těchto dětí poradit. Důležitou roli hraje autorita učitelky.

Dle Portmannové (1996) agresivní chování bylo popisováno i v dřívějších dobách, ale bylo nazýváno jako chování rušivé a nevládnutelné. V případě agresivních dětí se nevyužívá pedagogických možností a nedbá se o citovou výchovu. Děti by se měly za pomoci pedagogů naučit ovládat agresivní impulsy. Děti musí získat zkušenost, že hněv a agresivita jsou afekty, které nejsou cizí žádnému člověku.

1.2.4 Dítě a prostředí

Jeden z faktorů, který také výrazně ovlivňuje chování dětí je prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Dítě si samo nemůže určit, jako dospělý člověk, v jakém prostředí bude vyrůstat. Dítě je závislé na rodičích a nemůže toto prostředí samo opustit.

Helus (2004) uvádí, že ze zdrojů rozdílnosti ve vývoji dětí, nejvíce pozornosti vyvolává podnětnost prostředí, vyplývající z odlišnosti kultur, z rozdílů ve vzdělanostní úrovni rodičů a v jejich majetkových poměrech, ve výchovných stylech, v kvalitě škol a využívání mimoškolních vzdělávacích příležitostí, z odlišností hodnotových preferencí působícího okolí.

Dle Heluse (2004) je několik druhů prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a může vést k rozvoji agresivního jednání dítěte. Velmi diskutovaným problémem jsou média, která dítě ve volném čase ovlivňují. Média nabízejí nejrůznější druhy zábavy, ať už v podobě filmů či počítačových her. Děti dnes mnoho svého volného času tráví u televize a počítačů, místo toho, aby šly např. na procházku. Není divu, že média typu televizí, videí a počítačů masivně ovlivňují u dětí a mládeže trávení volného dne. Ovlivňují jejich zájmy, způsoby chování, hodnotový systém, názory a postoje. Přílišné sledování televize a hraní na počítači může zapříčinit narušení pozornosti dítěte, narušení hodnoty autentických osobních zážitků, redukce řeči na odposlouchané, primitivní dialogové obraty. Je nutné si uvědomit, že s postupující moderní technikou, vyvstávají nové a nové požadavky na výchovu dítěte. Měli bychom mít na paměti, že mediální, resp. multimediální výchova je novým úkolem pro školu a rodinu.

Dalším palčivým problémem je tzv. „konzumní dětství“. Dítě je vystaveno působení reklamy a nabídek trhu. Je zahrnováno množstvím hraček, o které časem přestane mít zájem. Existují i nežádoucí dopady reklamy a konzumního životního stylu. Některé děti si nemohou dovolit oblečení podle poslední módy, protože rodiče na to finančně nemají, a mohou tak být ve škole diskriminováni nebo se stát obětí šikany. Řešení těchto problémů spadá do kompetence pedagoga.

Dalším faktorem, který ovlivňuje dítě scholarizace neboli zeškolštění. Tímto termínem se myslí skutečnost, kdy děti jsou podrobeny působení školy a jsou vyjmuty ze svých běžných aktivit. Každé dítě se s nástupem do školy vyrovnává jinak. Spíše jsou vedeny k tomu, aby se dobře učily a něco z nich do budoucna bylo. Mnohé děti vnímají školu jako určující téma jejich života, chápou školu jako klíč k budoucnosti. Na některé děti jsou kladeny přehnané nároky. To souvisí také s emocionálním přetížením dítěte. A pokud je dítě jedináček, tím více rodiče na něj tlačí, aby z něj něco bylo, aby se dobře učilo. Většinou si tito rodiče chtějí dokázat prostřednictvím svého dítěte to, na co sami v životě nedosáhli. Mezi zdroje emoční zátěže patří rozpory mezi rodiče, nedostatek lásky, problémy ve škole, výchovný styl rodičů, zklamání v životních cílech. I tyto faktory mohou přispět k rozvoji agresivity u dětí (Helus, 2004).

Dnešní děti a dospívající jsou stále agresivnější a jejich agresivita je stále brutálnější. Vypovídají o tom některé události, které se staly v posledních 10 letech jak u nás, tak v zemích nám blízkých. Při hledání příčin těchto brutálních jevů mnoho autorů poukazuje na vysílání zpráv v televizi, které jsou plné násilí. Násilí se stává banalitou. M. Kolář je toho názoru, že příčina takového násilného chování může být ve společnosti, kdy se převrátily hodnoty a lidé dnes vidí jen peníze a úspěch. Ten kdo má bohatství a ovládá druhé, je považován za úspěšného člověka. Morálka a cit jsou likvidovány i v dětech. Dalšími důvody podle Koláře je také zahánění nudy, neúspěch ve škole, zvědavost (Helus, 2004).

Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá je jeden ze zásadních vlivů na vyvíjející se osobnost dítěte. Prostředí může na dítě působit jak pozitivně tak negativně. Pokud dítě vyrůstá v neuspokojivých sociálních, zdravotních podmínkách, je pravděpodobné, že se to odrazí v jeho vývoji, jak psychickém tak fyzickém. To vše může vést k tendenci být agresivní vůči ostatním dětem.

2 AGRESIVITA

Pojmy agresivita, agrese, šikana jsou ve společnosti všeobecně známé a více skloňované zejména v souvislosti s dětmi, které navštěvují základní školu. Jedná se spíše o to, že čím dál mladší děti jsou agresivnější a dokáží se dopouštět šikany na svých spolužácích. Problematika agresivity a šikany je známá již řadu let.

2.1 Rozdíl mezi agresivitou, agresí a šikanou

2.1.1 Agresivita

Agresivita – sklon k útočnému jednání vůči druhému, tendence, připravenost k agresivnímu jednání, souvisí to s frustrací (Vykopalová, 2001).

Podle Berkowitz (In Čermák, 1999) je agresivita dispozice k agresivnímu chování. Člověk, který je nadán vysokou mírou agresivity, je často náchylný jednat agresivně.

V Sociologickém slovníku (2001) je pojem agresivita uváděna jako „*sklon k útočnému jednání vůči druhému, určitou míru agresivity lze pozorovat u každého jedince.*“

Podle Řezáče (1998) při posuzování chování a jednání dětí je třeba rozlišovat *agresi jako reakci* na situaci od *agresivity jako rysu osobnosti*.

2.1.2 Agrese

Většina autorů vymezuje agresi jako formu destruktivního chování jedince, které vede k fyzickému poškození jiného jedince. Uvádím několik definicí agrese od různých autorů, kteří se agresí zabývali.

Agrese je definována v Sociologickém slovníku (Jandourek, 2001) jako *akt nepřátelství nebo útoku směřující vědomě k poškození druhého, k omezení jeho svobody a ke způsobení psychické nebo fyzické bolesti*.

Podle Poněšického (2004) je agrese psychologická mohutnost, která má za cíl poškodit přírodu, věci, lidi nebo sebe samého.

Agrese – jedná se o násilí, nepřátelství, útočnost, výbojnost v jednání vůči určitému objektu při cestě k uspokojení nějaké potřeby, *konkrétní násilná aktivita jedince, která vychází z agresivity nebo hostility* (Vykopalová, 2001).

Podle Čermáka (1999) je agrese chápána jako násilné narušení práv jiného člověka, jako ofenzivní jednání nebo procedura, ale také jako asertivní jednání.

Storr (In Čermák, 1999) tvrdí, že je těžké rozlišit formy agrese, jich bychom se rádi zřekli, agrese může být také chápána jako komponenta normálního chování.

Valzelli (In Čermák, 1999) uvádí, že agrese slouží k ochraně člověka jako jedince jako druhu a není primárně zaměřena na destrukci oponenta (výjimkou jsou predátorské aktivity).

Berkowitz (In Čermák, 1999) uvádí, že agrese je někdy chápána jako nutný základ intelektuálního vývoje člověka, nezbytný pro předpoklad k získání nezávislosti a jeho hrdosti.

Bandura (In Čermák, 1999) zase tvrdí, že mnoho lidí označuje za agresivní chování to, které není v souladu se schvalovanými sociálními pravidly.

A.J.T. Tedeschi a R. B. Nelson (In Čermák, 1999) mluví o agresi jako o donucovacím způsobu jednání a primárním cílem tohoto jednání je získat moc nad druhým člověkem.

Druhy agrese:

- ❖ altruistická agrese – zaměřena na ochranu ostatních, bráníme ostatní před útokem, nebezpečím
- ❖ indukovaná – záměrně vyvolaná agrese, např. zkoumat agresivní chování
- ❖ instrumentální – osvojení různých projevů okolí, rodiče dítě neusměrní, tato agrese je výsledkem učení (nejčastěji v rodině)
- ❖ přesunutá – napadení nevinného člověka, agrese je zaměřena proti určitému objektu, osobě, která s tím nemá nic společného
- ❖ anticipující – chráníme své teritorium, své území (Vykopalová, 2007).

Podle Dařílka a Kusáka (2001) může být agresivní chování posuzováno z mnoha hledisek. Můžeme ho rozdělit do dvou základních kategorií:

- ❖ reaktivní agrese – jedná se krátkodobou primitivní reakcí, která se projevuje bouřlivým odreagováním afektu vzteku, následkem je nepromyšlená destrukce jedince nebo předmětu, tato agrese je podmíněna temperamen-tem
- ❖ instrumentální agrese – je pouze nástrojem k dosažení cílů

Podle použitých prostředků můžeme agresi dále dělit na:

- ❖ fyzická agrese – ohrožení jiného jedince s úmyslem mu ublížit
- ❖ verbální agrese – chápána jako psychické poškození nebo ublížení, např. nadávky, urážky, hrozby

Podle cíle můžeme agresi dělit na :

- ❖ přímou – zaměřena přímo na objekt
- ❖ nepřímou – zaměřena na poškození nebo zničení nějakého předmětu

Nekonečný (In Dařílek, Kusák, 2001) rozděluje agresi podle cíle na heteroagresivní jednání (agrese zaměřená na druhého jedince) a autoagresivní jednání (agrese je zaměřena na vlastní osobu).

Berkowitz (In Čermák, 1999) ještě rozlišuje agresi vědomě kontrolovanou, kde člověk počítá s rizikem a přemýšlí o důsledcích, a agrese impulsivní, která je spontánní vzplanutím, výbuch negativních emocí.

Stupně agrese:

- ❖ bez vnějších projevů – pouze na agresi myslíme, bez verbálních projevů
- ❖ projevuje se verbálně – výbojné chování
- ❖ destrukce – ničení, rozbíjení předmětů
- ❖ fyzické napadení druhé osoby, zvířete (Vykopalová, 2007).

2.1.3 Šikana

Šikana – pochází z francouzského slova *chicane*, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování (Říčan, 1995).

Podle Sociologického slovníku (2001), je šikanování *forma fyzického a duševního týrání druhých osob poskytující uspokojení z demonstrované moci*.

Šikanování je agresivní jednání uskutečňované s cílem získat převahu a určité výhody prostřednictvím fyzického a psychického týrání druhých lidí (Novák, Caponni, 1996).

Šikanování je zneužívání síly nebo pravomoci, které se opakuje. Se šikanou se setkáváme v nejrůznějších institucích. Z malých rošťáků se stávají velcí tyraní a působí pak nevy-slovitelné strádání ostatním (Elliottová, 1995).

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Tento dokument je koncipován spíše pro žáky základních a středních škol, ale i pedagogové v předškolních zařízeních by měli tento dokument znát. Více se mluví o šikaně na základních a středních školách, ale pokud je dítě agresivní již v mateřské škole, tak tato jeho agresivita může vyústit v šikanu na základní škole. V tomto dokumentu je popsáno, jak nebezpečná je šikana společenským problémem. Pedagogové by si měli více všimnout chování žáků, jak agresivních, tak těch co se můžou stát obětí násilí, šikany. Je zde uvedeno, jak se má pedagog zachovat, když zjistí, že je některé dítě obětí šikany. A měli by se zachovat správně, jelikož nesprávný postup v takto závažné situaci, jakou je šikana, může způsobit daleko více škody než užítku (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-u-zaku-skol-a-1>).

2.2 Možnosti vzniku agresivity u dětí

Příčin vzniku agresivity je mnoho. Podle Šimanovského (2002) je jednou z možných příčin frustrace (neuspokojení hlavních potřeb), další příčinou se uvádí rodinná situace, sledování agresivních filmů, škola, absence mužského prvku ve světě dítěte také působí nepříznivě, vysoký počet dětí ve třídách.

To co dítě vidí doma, jak se rodiče k sobě chovají, přejímá do svého chování. Rodiče jsou pro něj vzorem. Rodiče, jako dospělí lidé, by si měli uvědomit, že jsou pro dítě vzorem a měli by se podle toho chovat. V dnešní době je to někdy velmi obtížné, na rodiče působí řada faktorů, které můžou jeho chování vůči dítěti ovlivnit.

Podle Deisslera (1994) můžou za vznik agresivity u dětí domácí konflikty, modely agresivity v rodině, modely agresivního jednání ve společnosti dospělých.

Podle Říčana (1995) je nutné usměrňování instinktů a utlumení agresivity z toho důvodu, že techniky zvýšila naši schopnost zabíjet. Agresivní sklony se u člověka utvářejí, na základě instinktivní výbavy, v prvních letech života. Řada psychologů tvrdí, že agrese je naučená, osvojíme si ji na základě zkušenosti. Podle nich je člověk agresivní proto, že se naučil, že se to vyplácí. Agresivnímu chování se učíme podle toho, co vidíme nebo na základě naší vlastní zkušenosti. Pokud doma dítě vidí kruté zacházení nebo je samo bezdůvodně neúměrně trestáno, tak to vidí jako vzor a v životě bude také toto chování používat. Z dítěte se stává agresivní člověk postupně na základě svého vlastního jednání. Vzor

má v rodičích nebo v postavě z televizní obrazovky a s tímto vzorem se ztotožňuje, a obrazně řečeno se stane jeho druhým vtělením.

Příčiny agresivního chování dětí může být v důsledky nedostatečného tělesného či duševního pohybu: nedostatek tělesného pohybu, nedostatek smysluplných činností, nedostačující mezilidská komunikace, nedostatečná pozornost, malá slovní zásoba (Poněšický, 2005).

Agrese a agresivita u dětí je palčivým problémem v dnešní moderní době. Je mnoho faktorů, které ovlivňují děti v jejich životě. Počínaje geny a nejbližšími rodinnými příslušníky a konče moderními komunikačními prostředky.

2.3 Faktory ovlivňující agresivní chování dětí

Podle Kusáka, Dařílka (2001) je agresivní chování ovlivněno:

❖ Pohlavím

Agresivní chování se více objevuje u jedinců mužského pohlaví, je to vlivem mužského pohlavního hormonu testosteronu, který zvyšuje agresivní chování. Z různých statistik je patrné, že jsou více agresivní muži než ženy. Již roční chlapec si hraje průbojněji než děvčátko. Zvýšená agresivita byla pozorována i u chlapců v předškolním i školním věku. Rozdíly v agresivitě mezi pohlavími nemůžou být připisovány pouze hormonálním vlivům, protože úroveň agresivity je také ovlivněna sociálními a kulturními vlivy.

Antier (2004) uvádí, že agresivita dívek narůstá, rodiče ji nevědomky podporují. Děvčata jsou vedena k nové ženské identitě, která je spojena s emancipací. Tato nová agresivita je znepokojující, protože dívky by měly tlumit přirozenou agresivitu chlapců, ale místo toho je provokují.

❖ Rodinné prostředí

Rodinné prostředí je častým zdrojem agresivního chování, je všeobecně známo, že agresivní rodiče mívají agresivní děti. Agresivní rodiče používají častěji nepřiměřených trestů. Děti vyrůstající v takovém prostředí se naučí to, co vidí u svých rodičů. Myslí si, že je to normální a agresi používají k řešení problému, protože to tak vidí u svých rodičů. Agresivita se objevuje u dětí zejména tehdy, pokud rodiče mění výchovnou techniku z extrémně povolující v některých případech k extrémně trestající v případech jiných. Rodina se snaží potlačovat agresivní projevy svého dítěte, protože je to společensky ne-

vhodné. Rodiče by měli dbát na odreagování agrese u svého dítěte vhodnými metodami jako je např. sport.

Agresivní chování dětí se také dává do souvislosti s tím jakou socioekonomickou úroveň má rodina, počet sourozenců, neúplná rodina, odloučení od jednoho z rodičů.

Agresivní dítě vyrůstá pravděpodobně v negativním prostředí, zachází se s ním agresivně a ze své rodiny zná jen negativní komunikaci. Hádky jsou pravděpodobně na denním pořádku v rodině, ve které žije. Z toho vyplývá, že agresivní dítě si agresivní způsob komunikace nevybírá, ale je to možná jediný způsob komunikace, který dítě zná. Pracovat s takto agresivními dětmi je náročné, ale musíme vyzkoušet takřka vše, abychom dosáhli nějakých výsledků (Biddulph, 1997).

❖ Školní prostředí

Školní prostředí je dalším faktorem, který může vyvolat v dítěti agresi. Škola je pro dítě zátěžovou situací, musí se vyrovnat s požadavky, které na něj škola klade, a s tím samozřejmě také požadavky, které na něj kladou rodiče. Dítě se může cítit přetěžováno a to může vyústit v agresi jak ve škole, tak v rodinném prostředí.

❖ Komunikační prostředky

V současné společnosti se stále více dává do souvislosti agresivní chování dětí a komunikační prostředky. Dnešní rodina se již nedokáže obejít bez počítače a internetu. Tyto moderní vymoženosti jsou nezbytnou součástí našeho života a nedokážeme si představit, že bychom se bez nich obešli. To také poskytuje dětem příležitost sedět u počítače a hrát hry, kde se ztotožňují a akčními hrdiny a ani si neuvědomí, že jde o hru, film, a myslí si, že se to skutečně děje a oni to mohou dělat také. To je už na rodičích, jak moc svým dětem důvěřují a co všechno jim dovolí. A samozřejmě by měli vědět, co dělají ve svém volném čase.

Antier (2004) uvádí, že podle dlouhodobého výzkumu, který pořádali vědečtí pracovníci v New Yorku, násilí v televizi zcela jistě rozvíjí agresivitu dětí. Čím delší čas tráví dítě u televize, tím větší bude pravděpodobnost, že se začne chovat agresivně. Děti tráví více času u televize než je vhodné. Tento problém se zhoršuje, protože televize vyvolává násilí dlouhodobě. Především otupuje citlivost. Konečným důsledkem je imunizace vůči násilí a lhostejnost vůči zraněným osobám. Tento vyvíjející trend je velmi znepokojivý, a u nás začíná jít stejným směrem.

❖ Psychická onemocnění

Agresivní chování doprovází různá psychická onemocnění ať už vrozená nebo získaná během života. Agresivita se může stupňovat nebo naopak klesat. Agresivitu vyvolá nějaký podnět. Lidé trpící nějakým druhem psychické nemoci jsou odkázáni na pomoc okolí. A lidé pracující s takto postiženými klienty musí umět jednat s takto agresivními lidmi.

Agresivní chování může být podmíněno ještě dalšími faktory, jako jsou faktory fyzikální např. horko, chlad. Dalším faktorem je věk.

2.4 Techniky tlumící agresivní chování dětí

Agresivitu u dětí můžeme eliminovat:

- ❖ vnímáme impulzivitu dítěte, jeho temperament a snažíme se tím pracovat
- ❖ zkusíme plánovitě temperament dítěte „vybíjet“ – využíváme k tomu různé sportovní aktivity
- ❖ pokud dojde k nějakému agresivnímu jednání ze strany dítěte vůči jinému dítěti, které ještě nedokáže tuto situaci zvládnout, postavíme se mezi ně a zkusíme jim pomoci
- ❖ pokud agresivní dítě ublíží druhému dítěti, zamezíme tomu a chceme po něm omluvu pro druhé dítě
- ❖ pomozme oběma, aby konflikt mezi sebou dořešily, nechtějme, aby děti od sebe odešly a vyhýbaly se
- ❖ nechceme slyšet výmluvy ani od jednoho dítěte, snažíme se je naučit říkat pravdu, i když to bude těžké, ale nedopustíme, aby děti začaly lhát
- ❖ zkusme naučit dítě, které se chová agresivně, aby nějakým způsobem svůj čin odčinilo
- ❖ pokusme se dítě naučit zamyslet se, zda by ta situace mohla být vyřešena jinak než agresivním jednáním
- ❖ nevyklučujme ho z kolektivu (I. Špaňhelová, <http://www.azrodina.cz/1712-agresivita-deti>).

Dařílek, Kusák (2001) uvádějí čtyři techniky, které tlumí agresivní chování u dětí na základě prezentace nebo odnětí odměn a trestů. Tyto techniky se ukázaly účinné u dětí ve věku od 2 – 12 let.

❖ Pozitivní posílení

Tato metoda spočívá v posílení vhodného neagresivního chování. Nejprve je nutné zjistit, co je pro dítě pozitivním posílením. Může to být určitá odměňující aktivita nebo určitý okruh objektů (zájmy, cukroví). Toto žádoucí chování je nutné posilovat okamžitě a důsledně, zejména posilovat chování, které je neslučitelné s agresivním chováním. Základní myšlenkou je postupné posilování žádoucího chování, které se postupem času objevuje častěji. Posilováním žádoucího chování postupně potlačujeme nežádoucí chování.

❖ Vyhasínání

Tento postup je založen na odejmutí pozitivního posílení, se kterým bylo agresivní chování spojeno v minulosti (např. dítě je drzé a vykřikuje proto, že mu to přináší obdiv u spolužáků). Tuto metodu lze uplatnit u mírnějších forem agresivního chování, které vážně neohrožuje ostatní děti. Můžeme sem zahrnout verbální hrozby, škádlení, agresivní chování mírné intenzity u malých dětí, které nejsou schopny fyzicky ublížit jiným dětem. Vyhasínání není vhodné v případech, kdy se musí zasáhnout okamžitě, protože to ohrožuje ostatní děti i samotného agresora. Technika vyhasínání se nemá používat samostatně, ale v kombinaci s pozitivním posílením neagresivního chování. Aplikace techniky vyhasínání musí být důsledná. V počátečních fázích vyhasínání dochází k paradoxnímu zvýšení frekvence agresivního chování. Toto zvýšení je většinou krátkodobé a je spíše znakem toho, že technika je efektivní.

❖ Izolace

Izolace se používá tehdy, když dítě manifestuje s vysokou frekvencí a intenzitou agresivního chování. Tato technika by měla být používána ve spojení s pozitivním posilováním žádoucího neagresivního chování. Technika izolace je náročná v tom, že potřebujeme určitý izolační prostor. Izolace je nejefektivnější, když je použita okamžitě po agresivním chování. Dítě má vědět, za co jde do izolace, izolace by neměla trvat déle než 20 minut. První izolace můžou probíhat velmi bouřlivě. Jestliže je dítě v izolačním prostoru spokojené, zpívá si, nevadí mu, že je takto potrestané, je to známka toho, že izolace je neúčinnou metodou. Izolační místnost musí být pro dítě bezpečná, aby si nezpůsobilo nějaké

zranění. Tato technika musí být důsledná, aby byla efektivní. Musí být používána všemi dospělými, se kterými přijde dítě do styku.

❖ Bodovací systém

Tento systém můžeme použít jen u starších dětí, je na principu udělování a odnímání bodů za nežádoucí jednání. Musí být stanoveny přesné podmínky pro udělování a odnímání bodů. Tato metoda je náročná na organizaci. Používá se tehdy, když vyhasínání a izolace nejsou efektivní. Je důležité zavést rovnováhu bodovacího systému.

Všechny tyto techniky mají samozřejmě i svá omezení. Existuje mnoho projevů agresivního chování, které se těmito technikami nedají ovlivnit (např. šikanování, vandalismus, žhářství...). Tyto formy agresivního jednání se obvykle vyskytují tehdy, když není přítomen dospělý a nemůžeme okamžitě reagovat. Důležité je také spolupráce rodičů a učitelů jak v mateřských školách, tak na základních školách. Pokud rodiče nebudou ochotni řešit agresivní chování svého dítěte, učitel to sám nezvládne.

Agresivita u dětí je jedním z podstatných rysů jejich vývoje. Během vývoje dítěte se setkáváme s klasickými agresivními fázemi např. období vzdoru. Toto chování je nezbytné s důležité, aby dítě poznalo, že naráží na hranice svého sociálního prostředí, což mu umožňuje příslušnou orientaci a také zakládá na dospělé jednání, chování. Agresivní chování by nikdy nemělo vyústit do samoučelnosti, ale mělo by být vedeno našimi jasnými motivacemi. Malé děti napodobují nás dospělé a mají nás za vzor. Děti potřebují pohyb, pohybem vytváří a usměrňují svoji vůli. Ve fázi citového vývoje má tlumivý vliv na agresivní chování vztahy, v nichž převládá sympatie a péče, harmonie, zájem o druhého (Poněšický, 2005).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V praktické části své bakalářské práce s tématem agresivity u dětí předškolního věku, jsem se rozhodla vyzkoumat, zda pedagogové se setkávají při své profesi s agresivitou u dětí v mateřských školách. Rozhodla jsem se zmapovat mateřské školy ve městě Vsetín a mateřské školy v některých přilehlých obcích města Vsetín. Jako adekvátní řešení, jak zkoumat tyto jevy v mateřských školách, se mi jevil provést kvantitativní výzkum. Jako formu kvantitativního výzkumu jsem si zvolila dotazníkovou metodu.

3.1 Hlavní a dílčí cíle výzkumného šetření

Hlavní cílem mého výzkumu je zmapovat výskyt agresivity u dětí předškolního věku ve vybraných mateřských školách v okrese Vsetín.

Dílčí cíle jsem si stanovila:

1. Zmapovat, zda se podle pedagogů, projevují děti ve třídách mateřských škol agresivně.
2. Zmapovat, s jakou formou agresivity se setkávají pedagogové v mateřských školách.
3. Zmapovat, zda se agresivita projevuje více u chlapců nebo u děvčat.
4. Zmapovat, zda děti vyrůstající ve městě mají větší sklon k agresivitě než děti vyrůstající v obci.
5. Zmapovat, zda má podle pedagogů výchova v rodině rozhodující vliv na vznik agresivity u dětí.
6. Zmapovat, zda jsou děti, podle pedagogů, více agresivní než před 10 lety.
7. Zmapovat, zda jsou pedagogové dostatečně školeni v problematice agresivity u dětí předškolního věku.

3.2 Výzkumné otázky

Pro svůj výzkum jsem si stanovila výzkumné otázky, které korespondují s dílčími cíli. K výzkumným otázkám se pojí otázky v dotazníku (viz příloha č. 1). Ke každé výzkumné otázce se pojí otázky z dotazníku, uvádím v závorkách za výzkumnou otázkou.

Výzkumné otázky:

1. Vyskytuje se agresivita u dětí ve třídách mateřských škol? (otázky č. 6, 7)
2. S jakou formou agresivity se pedagogové setkávají v mateřských školách? (otázky č. 8, 9)
3. Objevuje se agresivita více u chlapců než u děvčat? (otázka č. 10)
4. Mají děti vyrůstající ve městě větší sklon k agresivitě než děti vyrůstající v obci? (otázka č. 13)
5. Má výchova v rodině rozhodující vliv na vznik agresivity u dětí? (otázka č. 14)
6. Jsou děti předškolního věku navštěvující mateřské školy více agresivní než před 10 lety? (otázky č. 16, 17)
7. Jsou pedagogové dostatečně školeni v problematice agresivity a šikany u dětí předškolního věku? (otázka č. 21, 24)

3.3 Metody výzkumného šetření

Pro získání informací k vyhodnocení jsem zvolila kvantitativní výzkum. V rámci kvantitativního výzkumu jsem sestavila dotazník pro pedagogické pracovníky. Dotazník obsahuje 24 otázek. V dotazníku jsem použila otevřený, uzavřený typ otázek i polozevřený typ otázek. Dotazník pro pedagogické pracovníky je uveden v příloze č. 1.

Dotazník je velmi frekventovanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu. Samotný dotazník je soustava předem připravených otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně (Chráska, 2007).

Uzavřená otázka – je taková otázka, na kterou se dá jednoznačně odpovědět „ano“ – „ne“, je charakteristická tím že se respondentům předkládá vždy určitý počet předem připravených odpovědí, hlavní výhodou je to, že zjednodušuje vyhodnocování odpovědí, v dotazníku otázka č. 6

Otevřená otázka – je taková otázka, na kterou se nedá jednoznačně odpovědět a odpovíme na ni celou větou, nenavrhují respondenti žádné hotové odpovědi, je v nich určen jen předmět, ke kterému se mají vyjádřit, nevýhodou těchto položek je právě jejich volnost, která působí obtíže při vyhodnocování, v dotazníku otázky č. 11, 12, 17, 22, 23.

Polouzavřená otázka – je to taková otázka, kdy je k nabízeným možnostem respondentům dána možnost o vlastní doplnění, pokud jim ani jedna z nabízených možností nevyhovuje, v dotazníku otázky č. 7, 8, 9, 10, 13, 15, 18, 19, 20, 21, 24.

Jelikož jde o kvantitativní výzkum, otázky v dotazníku korespondují s výzkumnými otázkami a dílčími cíli.

3.4 Charakteristika výzkumného souboru

Výběr mateřských škol v okrese Vsetín byl náhodný. Počet oslovených mateřských škol byl závislý na ochotě pedagogických pracovníků vyplnit dotazník. Po kontaktování a domluvení s ředitelkami mateřských škol vznikl výzkumný vzorek 31 respondentů – pedagogických pracovníků mateřských škol. 5 mateřských škol ve městě Vsetín a 5 mateřských škol v přilehlých obcích okresu Vsetín. Z celkového počtu 31 respondentů, hodnotím 30 respondentů, kteří vyplnili dotazník.

Jelikož jsem byla domluvena s ředitelkami mateřských škol, očekávala jsem 100% návratnost dotazníků. Bohužel 100% návratnost se mi nepodařilo získat, jeden dotazník se mi vrátil zcela nevyplněný. Celková návratnost dotazníků je tedy 96,8%.

	obce	město	celkem
počet rozdaných dotazníků	11	20	31
počet vrácených dotazníků	11	19	30
celková návratnost v %	100%	95%	96,80%
počet mateřských škol	5	5	10

Tab. 1 Počet dotazníků

3.5 Organizace a průběh výzkumného šetření

Pro získání respondentů jsem zvolila tento postup. Nejdříve jsem rozeslala e-maily ředitelkám mateřských škol s žádostí, zda bych mohla tento výzkum provádět v jejich mateřských školách. Rozeslala jsem celkem 10 e-mailů (5 do mateřských škol v obcích, 5 do mateřských škol ve městě). Z těchto deseti oslovených mateřských škol jsem dostala zpět pouze čtyři kladné odpovědi a jednu zápornou, ostatní mi neodpověděli. Jako další postup jsem zvolila osobní návštěvu v mateřských školách, ve kterých jsem rozdala dotazníky. Mohu konstatovat, že po osobním setkání a vysvětlení proč chci dotazníky rozdat do tříd v mateřských školách, byl přístup ředitelk mateřských škol velmi vstřícný. Byly ochotny spolupracovat. Celkem jsem rozdala 31 dotazníků do 10 mateřských škol v okrese Vsetín.

Do 5 mateřských škol ve městě Vsetín jsem rozdala celkem 20 dotazníků. Do 5 mateřských škol v přilehlých obcích jsem rozdala celkem 11 dotazníků. Dotazník jsem roznesla osobně do mateřských škol. Do každé třídy jsem dala jeden dotazník. Dotazník vždy vyplňovala jedna učitelka ze třídy. Tento nepoměr dotazovaných pedagogických pracovníků je dán tím, že počet tříd v mateřských školách ve městě je vyšší než v mateřských školách v obcích. Chtěla jsem mít ucelený přehled o pěti mateřských školách ve městě a pěti mateřských školách v obcích.

3.6 Výsledky výzkumného šetření

Záměrem dotazníkového šetření mého výzkumu byl zjistit, zda se vyskytuje agresivita u dětí předškolního věku v mateřských školách v okrese Vsetín. Vybrala jsem 5 mateřských škol ve městě a 5 mateřských škol v přilehlých obcích. Do mateřských škol ve městě jsem rozdala 20 dotazníků, do mateřských škol v obcích jsem rozdala 11 dotazníků. Celkem tedy 31 dotazníků. Hodnoceno je 30 dotazníků, protože 1 byl vrácen nevyplněný. Jelikož je dotazník anonymní budu vyhodnocovat výsledky pomocí tabulek.

Jelikož je dotazník anonymní, udělám srovnání mezi mateřskými školami v obcích a mateřskými školami ve městě. Ke každé otázce vytvořím tabulku četností.

Otázka č. 1 Jak dlouho pracujete s dětmi předškolního věku v mateřské škole?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
< 1 rok	0	0	0	0
1 - 5 let	0	0	3	16%
5 - 10 let	0	0	3	16%
10 - 15 let	1	9%	1	5%
15 - 20 let	1	9%	2	11%
více jak 20 let	6	55%	5	26%
více jak 30 let	3	27%	5	26%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 2 Délka práce s dětmi

Z této otázky vyplývá, že v mateřských školách v obcích pracuje 55% pedagogů, kteří mají více jak 20letou praxi, 27% pedagogů pracuje s dětmi více jak 30 let a 9% se zařadilo do kategorie 10 – 15 let a 15 – 20 let. V mateřských školách ve městě 26% pedagogů má více jak 20 a 30letou praxi, 16% pedagogů pracuje s dětmi od 1 – 10 let, 11% pracuje s dětmi 15 – 20 let a 5% pracuje s dětmi mezi 10 – 15 lety.

Otázka č. 2 Do jaké věkové kategorie patříte?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
20 - 30 let	0	0%	2	11%
30 - 40 let	2	18%	4	21%
40 - 50 let	4	36%	7	37%
50 - 60 let	5	46%	6	31%
> 60 let	0	0%	0	0%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 3 Věk pedagogů

Z dotazníkového šetření vyplývá, že v mateřských školách v obcích převládají pedagogové ve věku 50 - 60 let a to v 46%. 36% je ve věku 40 – 50 let. 18% je ve věku 30 – 40 let. Ve městě převládají pedagogové ve věku 40 – 50 let a to v 37%. 31% je ve věku 50 – 60 let. 21% je ve věku 30 – 40 let a 11% je ve věku 20 – 30 let.

Otázka č. 3 Jaké máte dosažené vzdělání?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
středoškolské s maturitou	10	91%	18	95%
vyšší odborné	1	9%	0	0%
vysokoškolské	0	0%	1	5%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 4 Vzdělání pedagogů

Z těchto odpovědí vyplývá, že více jak 90% pedagogů má středoškolské vzdělání s maturitou. V obci 91% a ve městě 95%. Pouze jeden pedagog má vysokoškolské vzdělání (ve městě) a jeden pedagog má vyšší odborné vzdělání (v obci).

Otázka č. 4 Jakou věkovou skupinu dětí máte na starosti?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
3 - 4 roky	3	27%	5	26%
4 - 5 let	2	19%	5	26%
5 - 7 let	3	27%	2	11%
smíšená věková kategorie	3	27%	7	37%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 5 Věková skupina dětí

Z dotazníkového šetření vyplývá, že v obci 27% pedagogů má na starosti děti ve věku 3-4 roky, 5-7 let a smíšenou věkovou kategorii a 19% vyučuje děti ve věku 4-5 let. Ve městě

37% pedagogů vyučuje smíšenou věkovou kategorii, 26% děti ve věku 3-4 roky a 4-5 let a 11% děti ve věku 5-7 let.

Otázka č. 5 Pracujete v mateřské škole, která se nachází

v obci	11
ve městě	19

Tab. 6 Umístění mateřské školy

V tabulce č. 5 je uveden počet respondentů v obci a ve městě, kteří se účastnili tohoto výzkumu.

Otázka č. 6 Projevují se děti ve vaší třídě agresivně?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	9	82%	11	58%
ne	2	18%	8	42%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 7 Agresivita dětí ve třídě

Více jak polovina pedagogů odpověděla na tuto otázku kladně jak ve městě, tak v obcích. V obcích je to 82% a ve městě je to 58%. Záporně odpovědělo 18% pedagogů v obcích a 42% pedagogů ve městě.

Otázka č. 7 Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano. Jak často se děti projevují agresivně?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
každý den	3	33%	7	64%
1x týdně	3	33%	1	9%
< 1x týdně	1	11%	1	9%
1x za 14 dní	0	0%	0	0%
1x za měsíc	0	0%	1	9%
jiná odpověď	2	23%	1	9%
celkem	9	100%	11	100%

Tab. 8 Četnost výskytu agresivity

Otázky č. 6 a 7 se pojí k dílčímu cíli č. 1 a k výzkumné otázce č. 1. Z výsledků vyplývá, že v mateřských školách v obci i ve městě se vyskytují agresivní děti ve třídách. V obci v 82% a ve městě 58%. V mateřských školách ve městě se ukázalo, že agresivní děti se nejčastěji projevují každý den, v obcích ve stejné míře každý den i 1x týdně.

Na otázku č. 7 odpovědělo 9 pedagogů z mateřských škol v obcích. Dva pedagogové odpověděli na tuto otázku vlastním názorem. *“Čím více dětí, tím se projevuje agresivita častěji“*. A, *„Několikrát týdně a opakovaně u některých dětí.“*

V mateřských školách ve městě odpovědělo na tuto otázku celkem 11 pedagogů a v jednom případě vyjádřili svůj názor: *„Je to individuální.“*

Otázka č. 8 Uved'te, s jakou formou agresivity se u dětí předškolního věku nejčastěji setkáváte? (můžete zatrhnout více možností)

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
slovní napadení	5	45%	3	16%
fyzické napadení	7	63%	11	58%
odmlouvání	6	54%	8	42%
vzteky	9	82%	14	74%
házení předmětů	3	27%	4	21%
vulgární vyjadřování	2	18%	2	11%
jiná odpověď	0	0%	0	0%
celkem	11		19	

Tab. 9 Formy agresivity

Z těchto odpovědí vyplývá, že se všichni pedagogové setkávají s některou z uvedených forem agresivity u dětí předškolního věku. V obcích uvedlo 82% pedagogů vztek a ve městě 74% také vztek, následuje jak v obcích, tak ve městě fyzické napadení, v obcích v 64% a ve městě v 58%. Opět následuje shoda pedagogů jak ve městě, tak v obcích, na 3. místě, jak vyplývá z tabulky, je odmlouvání, v obcích 54% a ve městě 42%. Poté se názory pedagogů rozcházejí, v obcích zaujímá 4. místo slovní napadení 45% a ve městě házení předmětů 21%. 5. místo zaujímá v obcích házení předmětů 27% a ve městě slovní napadení 16%. A jako poslední v pořadí je shoda pedagogů jak ve městě, tak v obcích, a je to vulgární vyjadřování, v obcích v 18% a ve městě v 11%. Žádný z pedagogů neuvedl jinou variantu formy agresivity. Jelikož měli respondenti možnost zatrhnout více možností odpovědi, není součet relativních četností 100%.

Otázka č. 9 Ke komu se děti chovají agresivně?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
k vrstevníkům	11	100%	16	84%
k pedagogům	1	9%	3	16%
k rodičům	1	9%	2	11%
k sourozencům	1	9%	2	11%
jiná odpověď	0	0%	1	5%
celkem	11		19	

Tab. 10 Agresivní chování dětí

Z odpovědí vyplývá, že v obcích všech 11 pedagogů tedy 100% odpovědělo, že se děti chovají agresivněji k vrstevníkům. Tři pedagogové ještě vyplnili, že se chovají agresivněji i k rodičům, k sourozencům a k pedagogům. Součet relativních četností není 100%, jelikož 3 pedagogové uvedli více než jednu odpověď. Ve městě odpovědělo, že v 84% se chovají agresivněji k vrstevníkům, v 16% k pedagogům, v 11% k rodičům a sourozencům. Jedna odpověď byla jiná „Nelze přesně určit.“

Otázky č. 8 a 9 se pojí k dílčímu cíli č. 2 a k výzkumné otázce č. 2.

Otázka č. 10 Jsou podle Vás agresivnější chlapci nebo děvčata?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
chlapci	9	82%	14	74%
děvčata	0	0%	0	0%
není rozdíl v pohlaví	2	18%	5	26%
jiná odpověď	0	0%	0	0%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 11 Agresivita chlapců a děvčat

Z dotazníku vyplývá, že v obcích 82% odpovědělo, že jsou agresivnější chlapci, ve městě je to 74%. Zajímavé je, že ani jeden pedagog neuvedl, že jsou agresivnější děvčata. A není rozdíl v pohlaví, uvedlo 18% pedagogů v obcích a 26% pedagogů ve městě. Tato otázka se vztahuje k výzkumné otázce č. 3 a dílčímu cíli č. 3.

Otázka č. 11 Které z uvedených forem agresivity v otázce č. 8 jsou typické pro chlapce?

chlapci	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
slovní napadení	1	11%	3	18%
fyzické napadení	8	88%	17	100%
odmlouvání	3	33%	2	12%
vztek	4	44%	9	53%
házení předmětů	3	33%	5	29%
vulgární vyjadřování	1	11%	4	23%
celkem	9		17	

Tab. 12 Formy agresivity u chlapců

Na tuto otázku neodpovídali všichni pedagogové, kterým jsem rozdala dotazníky, v obcích to bylo 9 pedagogů a ve městě 17 pedagogů. Z dotazníkového šetření vyplývá, že na 1. místě je u chlapců fyzické napadení, v obcích je to 88% a ve městě dokonce 100%. Na 2. místo můžeme zařadit vztek, v obcích v 44% a ve městě v 53%. Dále se pedagogové v názorech rozcházejí. Na 3. místo v obcích zařadili odmlouvání i házení předmětů ve 33%, ve městě je to házení předmětů v 29%. V obcích v 11% odpověděli pedagogové slovní napadení a vulgární vyjadřování. Ve městě v 23% uvedli vulgární vyjadřování, v 18% slovní napadení a v 12% odmlouvání. Součet relativních četností není 100%, jelikož pedagogové uváděli více možností odpovědí na tuto otázku.

Otázka č. 12 Které z uvedených forem agresivity v otázce č. 8 jsou typické pro děvčata?

	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
děvčata				
slovní napadení	4	50%	4	31%
fyzické napadení	1	13%	2	15%
odmlouvání	4	50%	5	38%
vzteky	5	63%	4	31%
nafukování, pláč	0	0%	1	8%
svalování viny na jiného	0	0%	1	8%
celkem	8		13	

Tab. 13 Formy agresivity u děvčat

Na tuto otázku odpovídalo 8 pedagogů v obcích a 13 pedagogů ve městě, ostatní pedagogové ne tuto otázku neodpověděli. Z odpovědí vyplývá, že v obcích u děvčat převládá v 63% vztek, v 50% slovní napadení a odmlouvání, v 13% fyzické napadení. Ve městě u děvčat dominuje v 38% odmlouvání, v 31% slovní napadení a vztek, v 15% fyzické napadení a v 8% nafukování, pláč a svalování viny na druhého. Tyto dvě poslední odpovědi se u pedagogů v obcích nevyskytují. Součet relativních četností není 100%, protože pedagogové uváděli více odpovědí na tuto otázku.

Otázka č. 13. Mají podle Vás děti vyrůstající ve městě větší sklon k agresivitě než děti vyrůstající v obcích?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	5	46%	3	16%
ne	1	9%	3	16%
nevím	4	36%	13	68%
jiná odpověď	1	9%	0	0%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 14 Sklon k agresivitě

Tato otázka se vztahuje k dílčímu cíli č. 4. a výzkumné otázce č. 4. Z odpovědí pedagogů vyplývá, že 68% dotázaných pedagogů ve městě odpovědělo nevím a 46% dotázaných pedagogů v obcích odpovědělo ano. 36% v obcích odpovědělo nevím a v 16% ve městě

odpovědělo ano i ne. 1x byla v obcích jiná odpověď. „*Nemám zkušenosti s městskými dětmi.*“

Otázka č. 14 Vyberte jeden z faktorů, který je podle Vás rozhodující pro vznik agre- sivity u dětí předškolního věku?

odpovědi	obec		město	
	absolutní čet- nost	relativní četnost (%)	absolutní čet- nost	relativní četnost (%)
výchova v rodině	2	29%	7	58%
prostředí, ve kte- rém vyrůstá	5	71%	4	33%
výchova v před- školním zařízení	0	0%	0	0%
dědičnost	0	0%	0	0%
televize a jiná mé- dia	0	0%	1	9%
celkem	7	100%	12	100%

Tab. 15 Faktory vzniku agresivity

V těchto odpovědích se pedagogové rozcházejí. V obcích převládá odpověď, že rozhodu- jící pro vznik agresivity je prostředí a to v 71% a následuje odpověď s 29% a to je výcho- va v rodině. Ve městě je to 58% pedagogů dalo jako rozhodující vliv na vznik agresivity výchovu v rodině, 33% uvedlo prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a 9% uvedlo televizi a jiná média. Na tuto otázku neodpověděli všichni pedagogové, ale 7 pedagogů v obcích a 12 pedagogů ve městě. Tato otázka se vztahuje k výzkumné otázce č. 5 a dílčímu cíli č. 5.

Otázka č. 15 Jsou podle Vás děti vyrůstající v úplné rodině méně agresivní než děti vyrůstající v neúplné rodině?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	2	18%	2	10%
ne	6	55%	6	32%
nevím	3	27%	6	32%
jiná odpověď	0	0%	5	26%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 16 Rodinné prostředí

Otázky č. 14 a 15 se vztahují k dílčímu cíli č. 5 a výzkumné otázce č. 5. Z odpovědí vy- plývá, že v obcích 55% pedagogů odpovědělo ne, děti vyrůstající v úplné rodině nejsou méně agresivní než děti vyrůstající v neúplné rodině. 18% pedagogů v obcích si myslí, že děti vyrůstající v úplné rodině jsou méně agresivní než děti vyrůstající v neúplné rodině.

A 27% pedagogů odpovědělo nevíím. Ve městě 332% odpovědělo nevíím a ne, děti vyrůstající v úplné rodině nejsou méně agresivní než děti vyrůstající v neúplné rodině. 10% uvedlo odpověď ano, děti vyrůstající v úplné rodině jsou méně agresivní než děti vyrůstající v neúplné rodině a 26% pedagogů, tedy 5, odpovědělo jinak. Uvádím jiné odpovědi.

Jiné odpovědi pedagogů ve městě: „Není pravidlem, záleží na výchově a prostředí“. „Je to individuální.“ Nelze říci jednostranně. „Není rozhodující.“ „Záleží, jak úplná rodina funguje.“

Otázka č. 16 Pokud pracujete s dětmi předškolního věku více jak 10 let, myslíte si, že jsou dnešní děti více agresivní než před 10 lety?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	10	91%	9	69%
ne	1	9%	3	23%
nevím	0	0%	0	0%
jsou stejně agresivní jak dříve	0	0%	1	8%
celkem	11	100%	13	100%

Tab. 17 Agresivita dětí před 10 lety

Z dotazníku vyplývá, že 91% pedagogů v obcích se domnívá, že jsou děti více agresivní než před 10 lety. A 9% se domnívá, že nejsou více agresivní než před 10 lety. Na tuto otázku odpovídali všichni pedagogové v obcích, jelikož všichni mají více jak 10letou praxi v oboru. Ve městě odpovědělo 69% pedagogů ano, děti jsou více agresivní než před 10 lety, 23% odpovědělo ne, děti nejsou více agresivní než před 10 lety a 8% odpovědělo, že jsou stejně agresivní jako před 10 lety. Ve městě na tuto otázku odpovědělo 13 pedagogů, kteří mají více jak 10letou praxi v oboru.

Otázka č. 17 Pokud jste odpověděli na otázku č. 16 ano, prosím uveďte, v jakém směru jsou děti více agresivní?

odpovědi	obec		město	
	absolutní čet- nost	relativní četnost (%)	absolutní čet- nost	relativní četnost (%)
fyzické napade- ní	4	40%	4	44%
vztek	5	50%	4	44%
vulgární vyjad- řování	1	10%	5	55%
odmlouvání	6	60%	2	22%
sobecké chová- ní	1	10%	0	0%
slovní napadení	2	20%	1	11%
napodobování hrdinů z TV a PC (střílení, bití)	1	10%	1	11%
nerespektování učitele jako autoritu	0	0%	2	22%
nemají hranice a pravidla cho- vání	0	0%	1	11%
celkem	10		9	

Tab. 18 Agresivní děti v současné době

Z dotazníkového šetření vyplývá, že v obcích pedagogové uvedli v 60% odmlouvání, v 50% vztek, v 40% fyzické napadení, v 20% slovní napadení a v 10% sobecké chování a napodobování hrdinů z TV a PC (střílení, bití). Ve městě pedagogové uvedli v 55% vulgární vyjadřování, v 44% vztek a fyzické napadení, v 22% odmlouvání a nerespektování učitele jako autoritu a v 11% slovní napadení, napodobování hrdinů z TV a PC, a nemají hranice, a pravidla chování. Součet relativních četností není 100%, jelikož pedagogové uváděli více odpovědí na tuto otázku.

Otázky č. 16 a 17 se vztahují k výzkumné otázce č. 6 a dílčímu cíli č. 6.

**Otázka č. 18 Jaké metody používáte v situacích, kdy se dítě projevuje agresivně?
(můžete zatrhnout více možností)**

odpovědi	obec	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
napomenutí	8	72%
nevšímáte si jeho/jí	0	0%
odvedete pozornost na něco jiného	2	18%
před všemi dětmi jeho/ji pokáráte	2	18%
odvedete jeho/ji ze třídy	1	9%
vysvětlíte, že jeho/její chování není vhodné	10	90%
požadujete omluvu dítěti, kterému ublížilo	10	90%
slíbíte odměnu, pokud přestane s nevhodným chováním	1	9%
jiná odpověď	2	18%
celkem	11	

Tab. 19 Metody užívané v obci

V obcích odpověděli pedagogové takto, v 90% vysvětlí dítěti, že jeho chování není vhodné a požaduje omluvu pro dítě, kterému ublížilo, v 72% napomenutí, v 18% odvede pozornost na něco jiného a před všemi dětmi jeho/ji pokárá, v 9% slíbí nějakou odměnu, pokud přestane s nevhodným chováním. Ve dvou případech odpověděli pedagogové vlastním názorem: „*Je to individuální.*“ „*Posadím ho k prázdnému stolu a musí přemýšlet, co udělala špatně a jak to napravit.*“

odpovědi	město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
napomenutí	9	47%
nevšímáte si jeho/jí	0	0%
odvedete pozornost na něco jiného	1	5%
před všemi dětmi jeho/ji pokáráte	1	5%
odvedete jeho/ji ze třídy	0	0%
vysvětlíte, že jeho/její chování není vhodné	15	79%
požadujete omluvu dítěti, kterému ublížilo	14	74%
slíbíte odměnu, pokud přestane s nevhodným chováním	0	0%
jiná odpověď	3	16%
celkem	19	

Tab. 20 Metody užívané ve městě

Ve městě odpověděli pedagogové v 79% vysvětlením, že jeho/její chování není vhodné, v 74% požadují omluvu dítěti, kterému ublížilo, v 47% napomenutí, v 5% odvede pozornost na něco jiného a před všemi dětmi jeho/ji pokáráte, v 16% vyjádřili svůj vlastní názor: „*Je to individuální.*“ „*Záleží vždy na situaci.*“ „*Je to vždy individuální.*“

Otázka č. 19 Pokud pracujete s dětmi předškolního věku více jak 10 let, platí na dnešní děti stejné metody jako před 10 lety?

	obec		město	
odpovědi	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	3	27%	9	69%
ne	6	55%	4	31%
jiná odpověď	2	18%	0	0%
celkem	11	100%	13	100%

Tab. 21 Platnost metod dnes a dříve

Z odpovědí pedagogů vyplývá, že je zde zásadní rozdíl v odpovědích. V obcích 55% pedagogů se domnívá, že na děti neplatí stejné metody jako před 10 lety, kdežto ve městě 69% pedagogů odpovědělo, že na děti platí stejné metody jako před 10 lety. V obcích 2 pedagogové vyjádřili vlastní názor: „*Jak kdy a jak na koho.*“ „*Musí se více přemýšlet, co na koho platí.*“

Otázka č. 20 Jakou zkušenost máte s rodiči dětí předškolního věku? Jsou ochotni řešit problémy svých dětí s Vámi pedagogy?

	obec		město	
odpovědi	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	6	55%	11	58%
ne	1	9%	0	0%
jiná odpověď	4	36%	8	42%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 22 Řešení problémů s rodiči

Ve městě odpovědělo 58% pedagogů, že rodiče jsou ochotni řešit problémy svých dětí. Žádný z pedagogů neuvedl odpověď zápornou. V 42% uvedli svůj vlastní názor. Jiné odpovědi k této otázce od pedagogů v mateřských školách ve městě: „*Málo.*“ „*Je to individuální.*“ „*Ne všichni rodiče jsou ochotni spolupracovat.*“ „*Jak kdy.*“

V obcích 55% pedagogů odpovědělo na tuto otázku ano, rodiče jsou ochotni řešit problémy svých dětí s pedagogy. 9% pedagogů uvedlo odpověď zápornou a 36% vyjádřilo svůj vlastní názor. Jiné odpovědi k otázce od pedagogů v obcích: „*Jak kteří.*“ „*Jak kdy.*“

Otázka č. 21 Účastníte se školení ohledně agresivity a šikany mezi dětmi předškolního věku?

	obec		město	
odpovědi	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	1	9%	5	26%
ne	8	73%	14	74%
jiná odpověď	2	18%	0	0%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 23 Účast na školeních

V obcích 9% uvedlo, že se účastní školení ohledně agresivity a šikany mezi dětmi předškolního věku. 73% uvedlo, že se neúčastní školení ohledně tohoto tématu. 18% uvedlo svůj vlastní názor na tuto otázku. Jiné odpovědi na tuto otázku od pedagogických pracovníků z mateřských škol v obcích: „Žádné školení nebylo uspořádáno pro předškolní vzdělání.“ „Odpovědi hledám v odborné literatuře.“

Ve městě 26% se účastní školení ohledně agresivity a šikany mezi dětmi předškolního věku. 74% uvedlo, že se neúčastní žádného školení ohledně této problematiky.

Otázka č. 22 Pokud odpovíte na otázku č. 21 ano, jak často absolvujete školení a o jaký typ školení jde?

Ano odpovědělo na předchozí otázku celkem 6 respondentů.: *1x za několik let, seminář.* „*1x za rok.*“ „*1x ročně při vzdělávacích akcích.*“ „*1x šikana na školách.*“ *Psychologické školení ohledně předsudků, diskriminaci, násilí, jak předcházet konfliktům, jak komunikovat s rodiči, povahové rysy jedince.*“ „*V rámci psychologie na SPGŠ, četba odborné literatury.*“

Otázka č. 23 Jsou tato školení pro Vás přínosem? A v jakém smyslu?

Na tuto otázku odpovědělo 6 respondentů. „*Ano, návod k odhalování a pak k řešení konfliktu.*“ *Člověk získá povědomí o možnostech řešení agresivního chování dětí.*“ „*Jak zaujmout děti, aby při zajímavých činnostech neměly čas ani zájem o agresivitu.*“ *Ne - zaměřeno spíše na žáky základní školy.*“ „*K agresivitě mají děti své důvody, díky školení tyto děti více chápu, rozumím jim a můžu jim pomoci se s agresivitou vypořádat, správně na ně výchovně působit, občas se obracím o rodu k psychologovi.*“ „*Ano, získám nové poznatky, vyměním si zkušenosti s ostatními pedagogickými pracovníky.*“

Otázka č. 24 Jste dostatečně školeny ohledně agresivity a šikany u dětí předškolního věku?

odpovědi	obec		město	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	0	0%	4	21%
ne	7	64%	11	58%
jiná odpověď	4	36%	4	21%
celkem	11	100%	19	100%

Tab. 24 Školení ohledně agresivity

Jiné odpovědi na tuto otázku, které uvedli pedagogové v mateřských školách v obcích: „*Samostudium – četba odborné literatury.*“ *Nezúčastnila jsem se žádného školení.*“ „*Problematiku jsme zatím zvládli sami.*“ „*Uvažujeme nějaké školení absolvovat.*“

Jiné odpovědi na tuto otázku, které uvedli pedagogové v mateřských školách ve městě. „*Vzhledem k tomu, že přibývá agresivních a asociálních dětí, dobré školení, přednáška, není nikdy na škodu.*“ „*Málo.*“ „*Záleží na zájmu pedagoga.*“ *Průměrně.*“ Tato otázka se vztahuje k výzkumné otázce č. 7 a dílčímu cíli č. 7.

3.7 Závěry výzkumného šetření

Z dotazníkového šetření vyplývá několik závěrů, které uvádím v podobě vyhodnocení odpovědí na jednotlivé výzkumné otázky a to v souladu se stanovenými dílčími cíli.

Výzkumná otázka č. 1 Vyskytuje se agresivita u dětí ve třídách mateřských škol?

Dílčí cíl je zmapovat, zda se podle pedagogů děti projevují agresivně ve třídách mateřských škol.

Na tuto výzkumnou otázku najdeme odpověď v otázce č. 6 z dotazníku. Na tuto otázku odpovídalo 11 pedagogů v mateřských školách v obcích a 19 pedagogů v mateřských školách ve městě. Z odpovědí vyplývá, že 82% pedagogů v obcích uvedlo, že se děti chovají v jejich třídách agresivně, 18% uvedlo, že se nechovají agresivně. Ve městě uvedlo 58% pedagogů, že jsou děti v jejich třídách agresivní, 42% uvedlo, že se v jejich třídách agresivně děti neprojevují.

Jako přidruženou otázku k této výzkumné otázce jsem uvedla, jak často se děti projevují agresivně, pokud odpověděli na otázku č. 6 ano. Na otázku odpovídalo 9 pedagogů v obcích a 11 pedagogů ve městě. Z výsledků vyplývá, že v obcích se vyskytuje v 33% agresivita u dětí každý den a 1x týdně, v 11% více jak 1x týdně a 2 pedagogové vyjádřili vlastní názor. „*Čím více dětí, tím se projevuje agresivita častěji.*“ A „*Několikrát týdně a opakovaně u některých dětí.*“ Ve městě se v 64% vyskytuje agresivita u dětí každý den,

v 9% 1x týdně, více jak 1x týdně a 1x za měsíc. A jeden pedagog vyjádřil svůj vlastní názor. „*Je to individuální.*“

Výzkumná otázka č. 2 S jakou formou agresivity se pedagogové setkávají v mateřských školách?

Dílčí cíl je zmapovat, s jakou formou agresivity se setkávají pedagogové v mateřských školách.

Na tuto výzkumnou otázku najdeme odpověď v otázce č. 8 z dotazníku. Na první místo zařadili pedagogové jak v obcích, tak ve městě vztek. V obcích v 82% a ve městě v 74%. Na druhém místě je fyzické napadení. V obcích v 64% a ve městě v 58%. Na třetím místě je odmouvání. V obcích v 54% a ve městě v 42%. Na posledním místě je opět shoda pedagogů a to ve vulgárním vyjadřování. V obcích v 18% a ve městě v 11%.

Jako přidruženou otázku k této výzkumné otázce jsem dala: Ke komu se děti chovají agresivně? V této otázce se opět pedagogové shodli a to v odpovědi, že se děti chovají agresivně k vrstevníkům. A pedagogové v 16% uvedli, že se děti chovají agresivně k pedagogům.

Výzkumná otázka č. 3 Objevuje se agresivita více u chlapců než u děvčat?

Dílčí cíl je zmapovat, zda se agresivita objevuje více u chlapců než u děvčat.

Na tuto výzkumnou otázku najdeme odpověď v otázce č. 10 z dotazníku. A mohu potvrdit, že jak pedagogové v obcích tak ve městě se shodli na tom, že agresivnější jsou chlapci. V obcích v 82% a ve městě v 74%. Zajímavé je, že ani jeden pedagog neuvedl, že jsou agresivnější děvčata.

Výzkumná otázka č. 4 Mají děti vyrůstající ve městě větší sklon k agresivitě než děti vyrůstající v obci?

Dílčí cíl je zmapovat, zda děti vyrůstající ve městě mají větší sklon k agresivitě než děti vyrůstající v obci.

Na tuto výzkumnou otázku najdeme odpověď v otázce č. 13 z dotazníku. V odpovědi na tuto otázku se pedagogové rozcházejí. V obcích 46% uvedlo, že děti mají větší sklon k agresivitě, pokud vyrůstají ve městě, 36% uvedlo nevíím a 9% uvedlo ne. A jeden pedagog vyjádřil vlastní názor: „*Nemám zkušenost s městskými dětmi.*“ Ve městě odpovědělo 68% pedagogů nevíím a 16% pedagogů ano i ne.

Výzkumná otázka č. 5 Má výchova v rodině rozhodující vliv na vznik agresivity u dětí?

Dílčí cíl je zmapovat, zda má výchova v rodině, podle pedagogů, rozhodující vliv na vznik agresivity u dětí.

Na tuto výzkumnou otázku najdeme odpověď v otázce č. 14 z dotazníku. Vyplývá z ní, že v obcích není podle pedagogů na prvním místě výchova v rodině, ale prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a to v 72%. Ve městě je na prvním místě výchova v rodině, v 58%.

Výzkumná otázka č. 6 Jsou děti předškolního věku navštěvující mateřské školy více agresivní než před 10 lety?

Dílčí cíl je zmapovat, zda jsou děti, podle pedagogů, více agresivní než před 10 lety.

Na tuto výzkumnou otázku najdeme odpověď v otázce č. 16 v dotazníku. A vyplývá z ní, že v obcích 91% pedagogů uvedlo odpověď ano a 9% odpověď ne. Ve městě 69% pedagogů odpovědělo ano, 23% ne a 8% odpovědělo, že jsou stejně agresivní než před 10 lety.

K této výzkumné otázce se váže doplňující otázka č. 17 v dotazníku. Pokud odpovíte na tuto otázku ano, uveďte, v jakém směru jsou děti více agresivní? Názory pedagogů se rozcházejí. V obcích na první místo dali pedagogové odmlouvání v 60%, v 50% je to vztek, v 40% napadení, v 20% slovní napadení, v 10% sobecké jednání, napodobování hrdinů z TV a PC, vulgární vyjadřování. Ve městě uvedlo 55% vulgární vyjadřování, 44% fyzické napadení a vztek, 22% nerespektování učitele jako autoritu a odmlouvání a v 11% slovní napadení, nemají hranice a pravidla chování, napodobování hrdinů z TV a PC.

Výzkumná otázka č. 7 Jsou pedagogové dostatečně školeni v problematice agresivity a šikany u dětí předškolního věku?

Dílčí cíl je zmapovat, zda jsou pedagogové dostatečně školeni v problematice agresivity u dětí předškolního věku.

Na tuto výzkumnou otázku najdeme odpověď v otázce č. 24 z dotazníku. V obcích nikdo z pedagogů neodpověděl ano. 64% odpovědělo, že nejsou dostatečně školeni v problematice agresivity u dětí předškolního věku. 36% uvedlo jinou odpověď. „*Samo-studium – četba odborné literatury.*“ „*Nezúčastnila jsem se žádného školení.*“ „*Problematiku jsme zatím zvládli sami.*“ „*Uvažujeme nějaké školení absolvovat.*“ Ve městě 21% odpovědělo ano, 58% odpovědělo, že nejsou dostatečně školeni v problematice agresivity u dětí předškolního věku a 21% uvedlo svůj názor. „*Vzhledem k tomu, že přibývá agre-*

sivních a asociálních dětí, dobré školení, přednáška, není nikdy na škodu.“ „ Málo.“ „Záleží na zájmu pedagoga.“ „Průměrně.“

Jako přidruženou otázku k této výzkumné otázce, jsem zvolila otázku č. 21 z dotazníku, zda se pedagogové účastní školení ohledně agresivity a šikany u dětí předškolního věku. V obcích 73% pedagogů se neúčastní žádného školení ohledně agresivity a šikany mezi dětmi předškolního věku, 9% se účastní školení na toto téma. Jiné odpovědi na tuto otázku od pedagogických pracovníků z mateřských škol v obcích: *„Žádné školení nebylo uspořádáno pro předškolní vzdělání.“ „Odpovědi hledám v odborné literatuře.“*

A ve městě 74% pedagogů uvedlo, že se neúčastní školení na toto téma. 26% uvedlo, že se účastní školení na toto téma.

ZÁVĚR

Téma agresivity je velmi diskutovaným tématem dnešní doby. Již děti v předškolním věku dokážou být agresivní a tato jejich agresivita se může stupňovat a přerůst v dospělosti k porušování zákonů a norem. Důležitou roli v tomto věku hrají rodiče a širší příbuzenstvo, které je pro dítě vzorem v chování a jednání. To, co se dítě naučí v předškolním věku má na celý život. Děti jsou v tomto období velmi citlivé a vnímavé.

Teoretická část mé práce je zaměřena na vývojové období předškolního věku, vznik agresivity u těchto dětí a také způsoby jak eliminovat agresivní chování dětí předškolního věku.

V praktické části mé práce se zabývám kvantitativním výzkumem. Cílem mého výzkumu je zjistit, zda se pedagogové setkávají s agresivními dětmi v mateřských školách, jak často a zda jsou dostatečně školeni v otázce agresivity a šikany u dětí předškolního věku.

Výzkum byl proveden v mateřských školách ve městě Vsetín a přilehlých obcích. Výsledky výzkumu jsou zpracovány pomocí tabulek a srovnání názorů pedagogů v mateřských školách ve městě a v mateřských školách v obcích okresu Vsetín. Z výzkumu vyplynulo, že více jak polovina pedagogů ve městě i obcích uvedlo, že se děti chovají ve třídách agresivně. Nejvíce se pedagogové setkávají se vztekem jako formou agresivity. Více jak polovina pedagogů uvedla, že jsou chlapci více agresivní než děvčata, shodli se na tom pedagogové ve městě i v obcích. Více jak polovina pedagogů uvedla, že děti jsou více agresivní než před 10 lety. Školení pedagogů ohledně agresivity dětí předškolních dětí není dostatečné, spíše žádné, vše se soustřeďuje na děti na základní škole. V tomto se opět shodli jak pedagogové ve městě tak v obcích.

I když je více pozornosti věnováno prevenci agresivity a šikany dětí na základních školách, již v předškolním věku se začínají děti projevovat agresivně a pro pedagogy by měly být pořádány semináře a školení ohledně této problematiky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANTIER, E. *Agresivita dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-808-2
- BIDDULPH, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-155-X
- ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. ISBN 80-902614-1-8
- DEISLER, H. H. *Každodenní problémy v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-010-3
- ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-419-2
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0
- HORÁKOVÁ-HOSKOVCOVÁ, S. Moderní výchova předškoláků. *Děti a my*. 2008, roč. 38, č. 1, s. 18-19. ISSN 0323-1879
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0
- KOHOUTEK, R. *Psychologie duševního vývoje*. 1. vyd. Brno: Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008. ISBN 978-80-7375-185-2
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3
- KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s. r.o., 2000. ISBN 80-214-1844-3
- KUSÁK, P., DAŘÍLEK, P. *Pedagogická psychologie – A*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0294-7
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1284-9
- MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. ISBN 80-247-0870-1

- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. OSBN 80-7178-320-X
- NIESEL, R., GRIEBEL, W. *Poprvé v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-989-5
- NOVÁK, T., CAPPONI, V. *Sám proti agresi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s r. o., 1996. ISBN 80-7169-253-0
- PETŘKOVÁ, A. *Úvod do ontogenetické psychologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-1259-4
- PONĚŠICKÝ, J. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: TRITON, 2005. isbn 80-7254-593-0
- PORTMANNOVÁ, R. *Jak zacházet s agresivitou*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-094-4
- ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 1998. ISBN 80-85931-48-6
- ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9
- ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hra pro zvládnutí agresivity a neklidu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-689-6
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4
- ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1187-9
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0
- VYKOPALOVÁ, H. *Krize a psychosociální pomoc*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007. ISBN 978-80-7318-621-0
- VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc: 2002. 154 s. ISBN 80-244-0337-4

Internetové zdroje

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2009 [cit. 2010-04-26]. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení k šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-u-zaku-skol-a-1>>.

PETERKOVÁ, Michaela. *Psychologické služby* [online]. 2008 [cit. 2010-04-13]. Výchova dítěte v rodině. Dostupné z WWW: <<http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>>.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Azrodina.cz* [online]. 2007 [cit. 2010-04-05]. Agresivita dětí. Dostupné z WWW: <<http://www.azrodina.cz/1712-agresivita-deti>>.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Počet dotazníků	35
Tab. 2 Délka práce s dětmi	36
Tab. 3 Věk pedagogů	37
Tab. 4 Vzdělání pedagogů	37
Tab. 5 Věková skupina dětí	37
Tab. 6 Umístění mateřské školy.....	38
Tab. 7 Agresivita dětí ve třídě.....	38
Tab. 8 Četnost výskytu agresivity	38
Tab. 9 Formy agresivity	39
Tab. 10 Agresivní chování dětí	40
Tab. 11 Agresivita chlapců a děvčat	40
Tab. 12 Formy agresivity u chlapců.....	41
Tab. 13 Formy agresivity u děvčat.....	42
Tab. 14 Sklon k agresivitě.....	42
Tab. 15 Faktory vzniku agresivity.....	43
Tab. 16 Rodinné prostředí	43
Tab. 17 Agresivita dětí před 10 lety.....	44
Tab. 18 Agresivní děti v současné době.....	45
Tab. 19 Metody užívané v obci	46
Tab. 20 Metody užívané ve městě.....	46
Tab. 21 Platnost metod dnes a dříve	47
Tab. 22 Řešení problémů s rodiči.....	47
Tab. 23 Účast na školeních.....	48
Tab. 24 Školení ohledně agresivity.....	49

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 **Dotazník pro pedagogické pracovníky**

PŘÍLOHA PI: NÁZEV PŘÍLOHY

Dotazník pro pedagogické pracovníky

Dobrý den, jmenuji se Marcela Bogarová a jsem studentkou 3. ročníku UTB ve Zlíně, Fakulty humanitních studií, oboru Sociální pedagogika. Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila agresivitu u dětí předškolního věku. Pro získání informací jsem si zvolila dotazníkovou metodu. Jelikož chci dosáhnout co nejobjektivnějších výsledků a zmapovat vybrané mateřské školy v okrese Vsetín, prosím Vás, pedagogické pracovníky, o co nejpresnější vyplnění dotazníku.

Tento dotazník je anonymní. Získané údaje použiji pro vyhodnocení mé bakalářské práce.

Cílem mé práce je zjistit, jak často se setkáváte s agresivními dětmi, zda je více agresivních dětí v mateřských školách ve městě nebo v obci, zda jsou více agresivní chlapci nebo děvčata.

Předem děkuji za vyplnění dotazníku.

Marcela Bogarová

1. Jak dlouho pracujete s dětmi předškolního věku v mateřské škole?
 - a) méně než 1 rok
 - b) 1-5 let
 - c) 5-10 let
 - d) 10-15let
 - e) 15-2 let
 - f) více jak 20let
 - g) více jak 30 let

2. Do jaké věkové kategorie patříte?
 - a) 20-30 let
 - b) 30-40 let
 - c) 40-50 let
 - d) 50-60 let
 - e) více jak 60 let

3. Jaké máte dosažené vzdělání?
 - a) středoškolské s maturitou

- b) vyšší odborné
- c) vysokoškolské

4. Jakou věkovou skupinu dětí máte na starosti?

- a) 3-4 roky
- b) 4-5 let
- c) 5-7
- d) smíšená věková kategorie

5. Pracujete v mateřské škole, která se nachází

- a) v obci
- b) ve městě

6. Projevují se děti ve vaší třídě agresivně?

- a) ano
- b) ne

7. Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano. Jak často se děti projevují agresivně?

- a) každý den
- b) 1x týdně
- c) více jak 1x týdně
- d) 1x za 14 dní
- e) 1x za měsíc
- f) jiná odpověď.....

8. Uvedte, s jakou formou agresivity se u dětí předškolního věku nejčastěji setkáváte?(můžete zatrhnout více možností).

- a) slovní napadení
- b) fyzické napadení
- c) odmlouvání
- d) vztek
- e) házení předmětů
- f) vulgární vyjadřování
- g) jiná odpověď.....

9. Ke komu se děti chovají agresivněji?

- a) k vrstevníkům
- b) k pedagogům
- c) k rodičům
- d) k sourozencům
- e) jiná odpověď.....

10. Jsou podle Vás agresivnější chlapci nebo děvčata?

- a) chlapci
- b) děvčata
- c) není rozdíl v pohlaví
- d) jiná odpověď.....

11. Které z uvedených forem agresivity v otázce č. 8 jsou typické pro chlapce?

.....
.....

12. Které z uvedených forem agresivity v otázce č. 8 jsou typické pro děvčata?

.....
.....

13. Mají podle Vás děti vyrůstající ve městě větší sklon k agresivitě než děti vyrůstající v obcích?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) jiná odpověď.....

14. Vyberte jeden z faktorů, který je podle Vás rozhodující pro vznik agresivity u dětí předškolního věku?

- a) výchova v rodině
- b) prostředí, ve kterém dítě vyrůstá
- c) výchova v předškolním zařízení
- d) dědičnost
- e) televize a jiná média

15. Jsou podle Vás děti vyrůstající v úplné rodině méně agresivní než děti vyrůstající v neúplné rodině?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) jiná odpověď.....

16. Pokud pracujete s dětmi předškolního věku více jak 10 let, myslíte si, že jsou dnešní děti více agresivní než před 10 lety? (nevyplňujte, pokud pracujete s dětmi méně jak 10 let).
- a) ano
 - b) ne
 - c) nevím
 - d) jsou stejně agresivní jak dříve

17. Pokud odpovíte na otázku č. 16 ano, prosím uveďte, v jakém směru jsou děti více agresivní? (můžete využít nabídky otázky č. 8).
-

18. Jaké metody používáte v situacích, kdy se dítě projevuje agresivně?
- a) napomenutí
 - b) nevšímáte si jeho/jí
 - c) odvedete pozornost na něco jiného
 - d) před všemi dětmi jeho/jí pokáráte
 - e) odvedete jeho/jí ze třídy
 - f) vysvětlíte, že jeho/její chování není vhodné
 - g) požadujete omluvu dítěti, kterému ublížilo
 - h) slíbíte mu nějakou odměnu, pokud přestane s nevhodným chováním
 - i) jiná odpověď.....

19. Pokud s dětmi předškolního věku pracujete více jak 10 let, platí na dnešní děti stejné metody jako před 10 lety? (nevyplňujte, pokud pracujete s dětmi méně jak 10 let).
- a) ano
 - b) ne
 - c) jiná odpověď.....

20. Jakou zkušenost máte s rodiči dětí předškolního věku? Jsou ochotni řešit problémy svých dětí s Vámi pedagogy?
- a) ano
 - b) ne
 - c) jiná odpověď.....

21. Účastníte se školení ohledně agresivity a šikany mezi dětmi předškolního věku?

a) ano

b) ne

c) jiná odpo-

věd'.....

22. Pokud odpovíte na otázku č. 21 ano, jak často absolvujete školení a o jaký typ školení jde?

.....

23. Jsou tato školení pro Vás přínosem? A v jakém smyslu?

.....

.....

.....

24. Jste dostatečně školeny ohledně agresivity a šikany u dětí předškolního věku?

a) ano

b) ne

c) jiná odpo-

věd'.....

Děkuji za Váš čas a za vyplnění dotazníku.

